

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

MIGRACIJE V LUČI ŠIRITVE EVROPSKE UNIJE

Ljubljana, april 2002

DARJA BARLE

IZJAVA

Študentka Darja Barle izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Janeza Malačiča in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, 09.04.2002

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. PREBIVALSTVO EU V ŠTEVILKAH	2
2.1 Migracije in tuje prebivalstvo v Evropski uniji	5
2.1.1 Migracije v EU	5
2.1.2 Tuje prebivalstvo v EU	6
3. NOTRANJI TRG EU IN PROST PRETOK OSEB	9
3.1 Migracijska politika EU	10
3.2 Državljanstvo EU	13
3.3 Razmere in določila za državljane iz nečlanic	14
4. ŠIRITEV EVROPSKE UNIJE	15
5. ZAKAJ PREHODNA OBDOBJA ZA NOVE ČLANICE NA PODROČJU PRETOKA OSEB?	17
5.1 Zgodovina migracij na ozemlju današnje EU	17
5.1.1 Pridružitve Španije in Portugalske EU	19
5.2 Ekonomska teorija migracije	20
5.2.1 Klasična mikroekonomska teorija	21
5.2.2 Makroekonomska razlaga migracij	22
5.2.3 Teorija človeškega kapitala	25
5.2.4 Teorija "push-pull"	26
6. ZNAČILNOSTI TRGA DELA V EU	28
6.1 Nefleksibilnost trga dela v EU	28
6.1.1 Delovanje sindikatov	29
6.1.2 Minimalna mezda	30
6.2 BDP in mezde v Evropski uniji	30
6.3 Brezposelnost v Evropski uniji	32
6.3.1 Brezposelnost tujcev v EU	35
6.4 Problemi stanovanjske politike	39
6.5 Mreže tujcev v Evropski uniji	39
7. SKLEP	43
8. LITERATURA	45
PRILOGE	

1. UVOD

Za temo migracij v EU sem se odločila predvsem zaradi njene aktualnosti in ker me je zanimalo, zakaj se EU "boji" prihodnjih migracij iz držav kandidatk za članstvo v EU, kar je pripeljalo do zahteve po prehodnem obdobju pri pretoku oseb. Sedaj je že jasno, da novinke po priključitvi k EU čakajo omejitve pri pretoku delovne sile. Slovenija je tako kot večina drugih kandidatk pri pogajanjih začasno zaprla to poglavje. Sprejela je stališče držav članic EU, po katerem lahko sedanje članice do sedem let omejujejo priliv delavcev z območja novink. V svojem diplomskem delu bom poskušala najti tehtne vzroke za prehodna obdobja na tem področju.

Vzroke za prehodna obdobja bom najprej iskala v zgodovini migracij na ozemlju današnje EU. Pregled zgodovine bo hitro pokazal, kako zelo se je migracija, tako po sestavi kot po obsegu, spreminjala v preteklosti. Nakazala bom povezavo med migracijami, ki so se zgodile po preteku prehodnega obdobja na tem področju za Španijo in Portugalsko in prihodnjimi migracijami, ki jih lahko EU pričakuje iz novih držav članic. Naslednje področje, na katerem bom iskala vzroke za prehodna obdobja, bo ekonomska teorija. Podala bom pregled teorij, ki se ukvarjajo z migracijami in vplivi migracij na zaposlenost in plače v državi gostiteljici. V šestem poglavju bom razlagala prehodna obdobja z značilnostmi na trgu dela v članicah EU. Morda je problem v nefleksibilnosti tega trga, čigar delovanje je določeno s sindikati in minimalnimi mezdami. Ker je eden izmed glavnih motivov migriranja izboljšanje življenjske ravni posameznika, bom poskušala ugotoviti, kako privlačen dejavnik je višja življenjska raven v državah članicah za imigrante. Ali so razlike v razvitosti, plačah res tako velike med kandidatkami in članicami, da lahko presežejo stroške selitve? Če je namreč razlika velika, potem so prehodna obdobja lahko zaščita pred množičnimi selivci iz ekonomskih razlogov iz bodočih članic. Velik problem EU, ki bi lahko bil vzrok za prehodna obdobja, je tudi brezposelnost. Poskušala bom ugotoviti, če imigranti v državi gostiteljici resnično povečujejo brezposelnost domače delovne sile, kar je pogost argument pri restriktivni imigracijski politiki. Zato bom v tretjem poglavju opisala probleme imigracijske politike v EU. Navedla bom dokumente, ki v okviru EU določajo pretok oseb. Opozorila bom na pomanjkljivosti in poskušala razložiti, zakaj EU toliko zaostaja z ustrezno migracijsko politiko. Opisala bom tudi bodočo vlogo te politike, predvsem pri integriranju tujega prebivalstva v novo družbo in okolje in pri ustvarjanju strpne multi-kulturne družbe.

Predstavila bom številke o tuji delovni sili, ki je že zaposlena v EU in napovedi o bodočih potrebah po delovni sili. Vse večja potreba po tuji delovni sili izhaja iz dejstva, da se evropsko prebivalstvo stara in ima zato EU čedalje večje probleme z nadomeščanjem in vzdrževanjem prebivalstva. "Uvažati" bo morala aktivno mlado prebivalstvo in to potrebo tudi vpeljati v svojo imigracijsko politiko, saj je to povsem nova vloga imigracije v EU.

2. PREBIVALSTVO EU V ŠTEVILKAH

V 20. stoletju je prišlo do demografske eksplozije. Številke so dramatične: leta 1900 je na Zemlji živelo 1,9 milijarde ljudi, danes jih živi že okoli 6,1 milijarde; vsakih dvajset let število naraste za več kot milijardo. Svetovne populacijske razmere pa so obenem zelo neenakomerne. V EU je v enem letu (2000) število rojstev preseglo število smrti za 343.000, medtem ko je istega leta Indija dosegla isto število v pičlem tednu dni. Manj razvite države imajo mlado in številčno prebivalstvo z visokim letnim prirastkom, razvite države pa imajo nasprotno staro prebivalstvo in rodnost nižjo od nadomestitvene (Kovač, 2001, str. 16). Med razvite države sveta spadajo seveda tudi članice EU, zato si pogledajmo nekaj števil, ki nam bodo opisale prebivalstvo EU.

V zadnjih 50-tih letih je prebivalstvo EU zraslo od 295 milijonov na skoraj 378 milijonov. V letu 1953 se je število prebivalstva EU povzpelo nad 300 milijonov. Za tem je bilo potrebnih 10, 13 in 22 let, da je EU dobila dodatnih 25 milijonov prebivalcev. Leta 2000 pa je EU dobila dodatni milijon prebivalcev. V 60. letih je tedanja EU⁽¹⁾ v povprečju na leto povečala svoje prebivalstvo za 2,5 milijona ljudi. Ta številka je že precej nižja leta 1992 - nekaj čez 1,5 milijona. Rast prebivalstva se je torej upočasnjevala (Statistics in focus, 2000, str. 1).

Prebivalstvo raste zaradi naravnega prirastka (rojstva-smrti) in zaradi pozitivne neto migracije (imigracija-emigracija). Naravni prirastek se bo povečeval, če se bo povečevala rodnost in/ali zmanjševala smrtnost. Kako pa se bo spreminjala rodnost je odvisno tudi od starostne strukture prebivalstva. Le ta mora omogočati obnavljanje oziroma reprodukcijo prebivalstva. V primeru nižanja rodnosti se naravni prirastek začne zmanjševati, kar pomeni da bo prej ali slej okrnjena tudi možnost reprodukcije prebivalstva. Če se rast prebivalstva ne začne napajati iz drugega možnega vira, to je migracije, pride do zmanjšanja števila prebivalstva oziroma do depopulacije. Vse te omenjene značilnosti opisujejo moderno prebivalstvo. To je prebivalstvo, kjer se je demografski prehod že zaključil in kjer sta smrtnost in rodnost na zelo nizki ravni. V skupino držav z modernim prebivalstvom spadajo Amerika, Japonska, Avstralija, Nova Zelandija in seveda tudi države Evrope (Malačič, 2000, str. 185-245). Sedaj pa si pogledajmo še nekaj resničnih števil, ki nam bodo opisale problem evropskega prebivalstva.

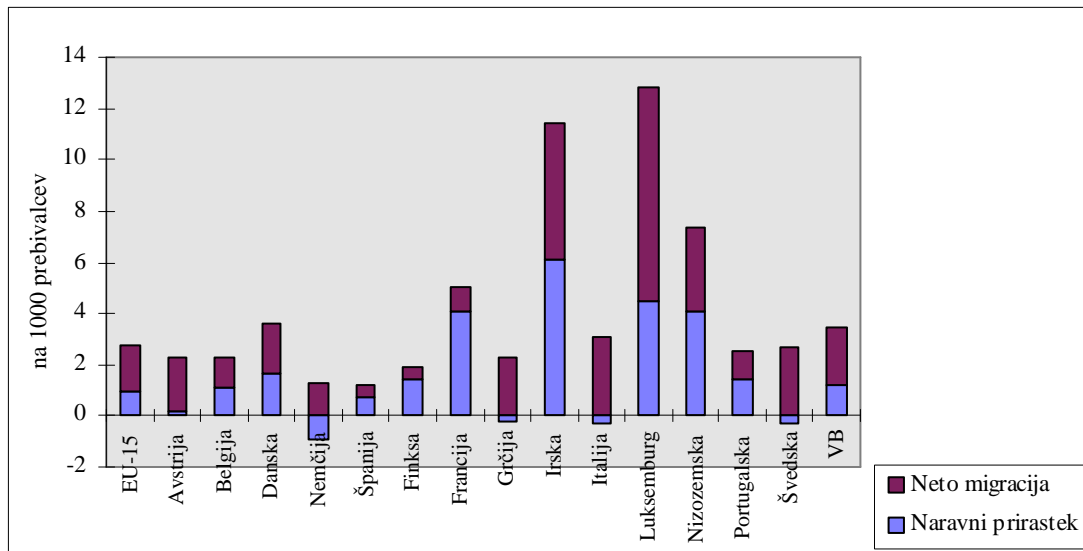
V EU je naravni prirastek na tisoč ljudi padel od leta 1960, ko je bil 7,7, na 2,5 v letu 1980 (Europe in figures, 2000, str. 41), leta 2000 pa je bil 1,0, kar je ena izmed najnižjih ravni v svetu (ZDA - 5,5, Japonska - 1,8, Indija - 15,9). Trenutno imata najvišji naravni prirastek v EU Irska (6,1) in Luksemburg (4,5). Nemčija, Italija, Grčija in Švedska so, tako kot leto poprej, imele negativen naravni prirastek (torej več smrti kot rojstev) (Statistics in focus,

---

⁽¹⁾ Ime EU bom uporabljala v vseh primerih, ko bom govorila o članicah EU, čeprav se je EU v svoji preteklosti spreminjala po obsegu in imenu.

2001a, str. 1). Približno dve tretjini povečanja števila prebivalstva v EU v letu 2000, ki v številkah predstavlja nekaj več kot en milijon ljudi, gre pripisati neto migracijam, to je 680 tisoč in eno tretjino naravnemu prirastku, 372 tisoč. Spodnji graf nam prikazuje migracijski in naravni prirastek prebivalstva v državah članicah EU za leto 2000.

Slika 1: Migracijski in naravni prirastek prebivalstva v državah članicah EU za leto 2000

Vir: Statistics in focus, 2001a, str. 2.

Kot lahko vidimo, se število prebivalstva v EU povečuje na osnovi migracij. Vse države EU imajo pozitiven migracijski prirast, torej so vse članice imigracijske države. Nekatere države preprečujejo upadanje števila prebivalstva celo samo z migracijami (Nemčija, Grčija, Italija, Švedska). Prav to dejstvo nam dokazuje pomembnost migracij za EU.

Stopnja rodnosti na 1000 ljudi je bila v letu 2000 v EU 10,7 (v letu 1980 - 13,0 in v letu 1999 - 10,6). V ZDA je bila ta stopnja 14,1, v Indiji pa kar 24,6. Že več desetletij se rodnost ne spreminja veliko, ampak ostaja na približno enaki nizki ravni, kar dokazuje, da je evropsko prebivalstvo moderni tip prebivalstva. Največja rodnost je na Irskem - 14,3, sledita Francija (13,2) in Luksemburg (13,1). Najnižje stopnje rodnosti pa imajo Nemčija (9,2), Italija (9,4), Avstrija in Grčija (9,6). Najvišjo stopnjo smrtnosti ima Danska (10,9), najnižjo pa Irsko (8,2).

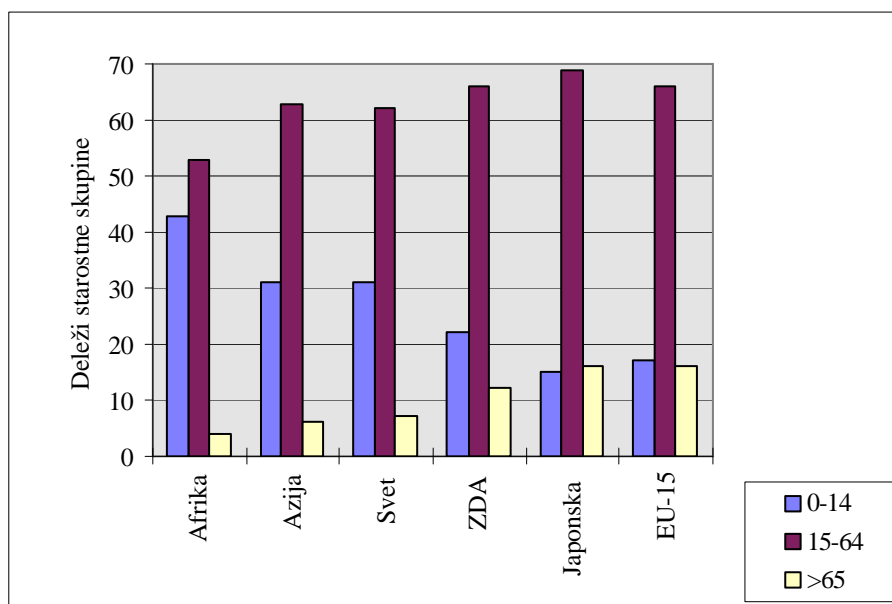
Zelo pomemben podatek, ki nam pove ali se prebivalstvo obnavlja, je število otrok, ki jih v povprečju rodi ena ženska v svoji rodni dobi (totalna rodnost). Ta stopnja se je v letu 2000 v EU povečala na 1,53 (leta 1999 je bila 1,45), kar je največ v zadnjih 10 letih. Seveda se po državah članicah razlikuje. Največja je v Franciji (1,89), najmanjša pa v Španiji (1,22), Italiji (1,25) in v Grčiji (1,30) (Statistics in focus, 2001a, str. 1). Vse te stopnje so precej pod ravnijo 2,1 otroka na žensko, ki naj bi še zagotavljala enostavno reprodukcijo prebivalstva. In prav

tukaj se kaže največji problem EU glede prebivalstva. V prilogi si lahko ogledate tabelo 1, 2 in 3, kjer so prikazane pomembne številke, ki opisujejo prebivalstvo EU v letu 2000.

Kakor pravi Malačič, stopnja rodnosti niha in bo verjetno nihala tudi v prihodnosti, vendar pa je malo verjetno, da bo zopet dosegla raven, ki je potrebna za enostavno reprodukcijo prebivalstva, saj je danes precej pod to ravno (Zupanič, 2001, str. 3). Prav tako ni realno pričakovati, da bo v naslednjih letih prišlo do preobrata socialno-kulturnih trendov glede velikosti družin v državah EU, saj imajo pri tem pomembno vlogo ekonomski dejavniki in tudi odnos žensk do večjega števila otrok. Seveda je reševanje tega problema z imigracijami vprašljivo, ker je ugotovljeno, da se tudi imigrantske družine s časom, po socialni in kulturni integraciji z lokalnim prebivalstvom, odločajo za manj otrok. Vendar z migracijami lahko nekoliko zamaknemo proces zniževanja števila prebivalstva, predvsem delovno aktivnega (Jelenko, 2001, str. 22). Sklepamo lahko torej, da bodo migracije v prihodnosti tisti vir rasti prebivalstva, ki bo večji in pomembnejši in ki bo odpravljal večje motnje v reprodukcijskem procesu. To je popolnoma nova funkcija, ki jo migracije do sedaj še niso imele. Prenizka rodnost in staranje prebivalstva bosta privedli do potrebe po imigraciji mlajšega zrelega prebivalstva, torej prebivalstva v aktivni dobi življenja. To dejstvo bo morala upoštevati tudi imigracijska politika EU in glede na to, da je precej regulativna, bo lahko ta popolnoma nov interes svoje družbe vpletla med svoje zahteve pri vstopu v EU. Pričakujemo lahko torej, da bodo prihodnje imigracijsko politiko EU oblikovale tudi demografske potrebe Evrope (na primer: kriterij vstopa starost imigranta) (Malačič, 2000, str. 250-253).

Ker se prebivalstvo EU stara, to pomeni, da pada stopnja naravnega prirastka in da se življenjska doba povečuje, se zmanjšuje delež aktivnega prebivalstva. Torej prebivalstva, ki vzdržuje tako mlade kot stare prebivalce. V mnogih državah je razmerje med vzdrževanim in aktivnim prebivalstvom že nad 50%, kar predstavlja vedno večje fiskalno in socialno breme za čedalje manjšo skupino delovnega prebivalstva (Jelenko, 2001, str. 23). Delež starejših pa v razvitih državah še naprej narašča in bo predvidoma največji okoli leta 2010, ko bo baby-boom generacija dosegla starost, potrebno za upokojitev. Staranje prebivalstva je v Evropi zelo izrazito (zlasti v južnem in zahodnem delu). V EU bo po napovedih leta 2010 delež prebivalcev, starejših od 65 let, znašal 20-30%. Tako bo EU za nevtralizacijo trendov staranja prebivalstva v obdobju od 2010-2020 potrebovala neto priselitve v obsegu 47 milijonov aktivnih oseb, kar je sedemkrat več od dejanskih neto priselitev v obdobju 1985-1995 (po ocenah OECD) (Bevc et al., 2000, str. 72). EU potrebuje imigrante, da bo lahko ohranila svoje prebivalstvo, kot tudi gospodarstvo, saj sama Evropa ne premore več delovne sile v taki količini, kot jo potrebuje.

Slika 2: Prebivalstvo po starostnih skupinah (% , 1998)

Vir: A Community of Fifteen: key figures, 2000, str. 8.

Ugotovila sem določene značilnosti, ki mi bodo pomagale razložiti pomembnost migracij v EU. Dejstvo, da se prebivalstvo EU stara in da je mlada generacija precej manjša, kot bi morala biti, da bi se lahko vse prebivalstvo vzdrževalo, nam pove, da so migracije nujno potrebne za prihodnost EU. Vendar očitno ne samo v takšnem obsegu, kot jih poznamo danes, ampak še večje. Imigranti bodo po vsej verjetnosti prihajali iz čedalje bolj oddaljenih področij in s seboj prinašali najrazličnejše kulture. Kakor trdi Malačič (2000), se bo samo tolerantna multi-kulturna družba lahko izognila etničnim in rasnim spopadam, do katerih bi lahko prišlo z večjimi migracijami. Velik del ustvarjanja te tolerantne multi-kulturne družbe sloni tudi na imigracijski politiki. O vprašanih zdajšnje in prihodnje imigracijske politike, ki bo morala imeti vpleteno tudi demografsko komponento, bom pisala v tretjem poglavju. Vendar pa migracije na območju EU obstajajo že zelo dolgo, tako da v EU že sedaj živi precej tujcev. Zato bom v nadaljevanju najprej podala nekaj značilnosti tujega prebivalstva v EU.

2.1 MIGRACIJE IN TUJE PREBIVALSTVO V EVROPSKI UNIJI

2.1.1 Migracije v EU

V zadnjih petnajstih letih je prišlo v svetu do večjih sprememb v obsegu in strukturi meddržavnih selitev. Nekdanje tradicionalne imigracijske države (ZDA, Kanada, Avstralija) sicer še beležijo rast priseljenih, vendar slednji prihajajo pogosteje iz azijskih držav, ter Latinske Amerike, manj pa iz Evrope. Evropa je postala priselitveno območje, saj so že v začetku 80. let (1980-1997) prvo mesto v skupnem imigracijskem prilivu (število priseljenih prebivalcev) prevzele države zahodne Evrope (Bevc et al., 2000, str. 74-75).

V 80. letih in na začetku 90. let je imigracijski tok porasel v večini držav EU zaradi določila prostega pretoka delovne sile ob širitvi EU proti jugu in zaradi političnih sprememb v Centralni in Vzhodni Evropi (Salt et al., 2000, str. 66). Večina držav prejemnic migrantov v EU je imelo pozitivno neto migracijo, vendar se obseg napovedanih imigracij ni uresničil. Trend naraščanja v imigracijskem prilivu se je nadaljeval in dosegel vrh v letih 1992-93 (ko so države EU imele okoli 1,75 milijona imigrantov). Po tem letu pa je imigracija začela upadati, kar gre predvsem pripisati vse bolj restriktivni imigracijski politiki v državah članicah EU. Imigracija v države EU se je v letu 1998 glede na leto 1992 zmanjšala za 30%. Ta padajoči trend je bilo zaslediti vse do leta 1997-98 (okoli 1,2 milijona migrantov), takrat pa je imigracija v nekatere države zopet začela naraščati, predvsem v Francijo, Italijo, Nordijske države in Španijo. V tem času se je struktura imigracijskih tokov precej spremenila, tudi zaradi restriktivne imigracijske politike. Od sredine 90. let je naraščalo število azilantov in beguncev. Vendar je imigracija zaradi združevanja družin ostala glavni vir imigrantov. Pomembni sta postali tudi začasna in nelegalna migracija (Trends in International Migration, 2000, str. 19-21).

Največja imigracijska država od leta 1989 do leta 1998 je bila Nemčija. Imigracijski tokovi so se povečevali do leta 1992 (1,208 milijona imigrantov), ko je imigracija v Nemčiji dosegla vrh, saj se je kar dve tretjini imigrantov, ki so v tem obdobju prišli v EU, priselilo v Nemčijo. Nato je število postopno padalo, predvsem zaradi zelo restriktivne imigracijske politike (Trends in International Migration, 2000, str. 304). Druga država po številu imigrantov je Velika Britanija z večjim prirastom priseljenih po letu 1995, v tretjo skupino sodijo Švedska, Belgija in Danska, v skupino držav z najmanjšim imigracijskim tokom pa Norveška in Finska (Bevc et al., 2000, str. 75). Naštela sem torej najpomembnejše imigracijske države v EU. Vendar pa med prihodnje imigracijske države ne moremo šteti samo teh, ampak tudi nove. To so predvsem Grčija, Španija in Portugalska. Absolutne številke imigracije v nekatere države EU po letih si lahko ogledate v prilogi, tabela 4. Sicer pa razprava, iz kje in kam se bodo migranti v prihodnosti selili, še sledi.

2.1.2 Tuje prebivalstvo v EU

V 15 državah EU je bilo leta 1997 med celotnim prebivalstvom 5% oziroma 19 milijonov tujcev, od tega 70% ali 13 milijonov iz držav nečlanic EU (priseljenci iz "tretjih" držav), preostalih 30% pa iz držav članic ("notranji" priseljenci) (Eurostat, 2000, str. 98). Pred desetimi leti je bila ta številka približno 14 milijonov. Število tujcev in delež tujcev v celotnem prebivalstvu določene države sta se od leta 1988 do leta 1998 spreminjala, časovno in po državah članicah. Tako število tujcev, kot delež tujcev v celotnem prebivalstvu EU, sta se povečevala.

Največje število tujcev ima Nemčija. V letu 1997 je imela približno 7 milijonov tujcev. Sledi ji Francija s 3,5 milijona tujcev in nato še Velika Britanija z okoli 2 milijona tujcev (Eurostat, 2000, str. 110-111). Od leta 1989 je tuje prebivalstvo zelo povečalo svoje število v Nemčiji,

kar je predvsem rezultat povečanih imigracijskih tokov iz držav Srednje in Vzhodne Evrope. V tem obdobju je število tujega prebivalstva poraslo tudi v Avstriji, Veliki Britaniji in na Švedskem, podvojilo pa se je v Italiji, Španiji in na Portugalskem (Trends in International Migration, 2000, str. 42).

Nemčija sprejme tako daleč največje število tujcev, vendar pa njen delež tujcev v celotnem prebivalstvu ni najvišji. Luksemburg je ravno drugačen primer. Tu je absolutno število tujcev precej nizko (v letu 1997 142.800), vendar je delež tujcev v celotnem prebivalstvu Luksemburga najvišji med vsemi članicami. Znašal je 34,9%, nato so sledile Avstrija, Belgija in Nemčija z okoli 9%, Francija in Švedska z okoli 6%, Irska, Velika Britanija, Nizozemska, Danska od 3-5%, Finska, Grčija, Italija, Portugalska in Španija od 1-2% (Salt et al., 2000, str. 24). Če primerjamo delež tujega prebivalstva znotraj vsega prebivalstva v določeni državi EU, vidimo da je ta delež v splošnem večji v letu 1996 kot v letu 1988, kar je vidno tudi na sliki številka 1 v prilogi.

Statistika EU vedno razlikuje med imigranti, ki prihajajo iz držav EU ("notranji" imigranti) in ostalimi imigranti, katere bom poimenovala "zunanje" imigrante, torej imigrante iz držav, ki niso članice EU. Imigracija "zunanjih" imigrantov se je povečala iz 831.000 v letu 1988 na 1,5 milijona v letu 1992, ko je dosegla vrh in nato začela upadati. Največ "zunanjih" imigrantov je sprejela Nemčija in sicer več kot polovico od sredine 80. let. Sledi ji Velika Britanija z 12% vseh "zunanjih" imigrantov. Po letu 1990 je postala pomembna prejemnica "zunanjih" imigrantov tudi Italija (Salt et al., 2000, str. 67-68).

Poglejmo še strukturo in značilnosti tujcev, ki ne prihajajo iz članic EU. Med celotno skupino priseljenih v EU iz držav nečlanice prevladuje etnična skupina iz Turčije (z močno kurdsko podskupino), sledijo ji prebivalci iz nekdanjih jugoslovanskih republik (najštevilčnejši so Srbi), Maročni, Alžirci, Poljaki, Američani in Tunizijci. Največji delež priseljencev iz nekdanjih socialističnih držav imajo Avstrija, Nemčija in Finska. Ob koncu 90. let je bil ta delež tujcev med vsemi tujci največji v Avstriji (51%), na Finskem (30%) in v Nemčiji (24%). V 60. in 70. letih so bile države evropskega juga (Italija, Portugalska, Španija, Grčija) emigracijske države. Sedaj pa so postale cilj priseljencem iz držav severne Afrike. Torej imamo dva zelo pomembna imigracijska tokova iz držav nečlanice: tok priseljencev iz Azije in Afrike in tok priseljencev iz nekdanjih socialističnih držav (Bevc et al., 2000, str. 73-75).

Imigracija "notranjih" imigrantov je seveda drugačna, saj za njih velja določilo svobodnega pretoka ljudi. Kljub temu pa ne moremo reči, da se ljudje v EU več selijo. Splošni trend imigracije iz držav EU je vseeno pozitiven, predvsem od leta 1993 naprej (Salt et al., 2000, str. 68-71). Tako je v letu 1996 živelo 5,7 milijona državljanov EU v drugi državi, kot v svoji. Od tega največ v Nemčiji - 1,8 milijona, v Franciji - 1,3 milijona, v Veliki Britaniji - 818.000 in v Belgiji - 555.000 (Europe in figures, 2000, str. 48). Razdelitev celotnega prebivalstva v državah EU leta 1996 si lahko ogledate v prilogi, v tabeli številka 5. Delež državljanov EU v

tujem prebivalstvu je bil leta 1998 največji v: Luksemburgu (90,5%), na Irskem (75,2%), v Belgiji (57,0%), na Portugalskem (53,7%) in na Švedskem (42,4%). Ostale države članice imajo nižji delež imigrantov iz držav EU, najnižjega ima Avstrija (12,6%). Te deleže si lahko pogledate tudi v spodnji tabeli (Trends in International Migration, 2000, str. 31).

Tabela 1: Državljeni EU v tujem prebivalstvu v 15 državah članicah EU v letu 1998

	Delež državljanov EU	
	v tujem prebivalstvu (%)	v celotnem prebivalstvu (%)
Avstrija	12,6	11,1
Belgija	57,0	4,7
Danska	28,2	0,8
Finska	22,4	0,2
Francija	33,8	2,0
Nemčija	26,5	2,3
Grčija	13,7	0,2
Irska	75,2	2,0
Italija	21,3	0,1
Luksemburg	90,5	30,0
Nizozemska	28,7	1,4
Portugalska	53,7	0,3
Španija	41,2	0,3
Švedska	42,4	2,1
Velika Britanija	40,4	1,4

Vir: Trends in International Migration, 2000, str. 32.

Dejstvo je, da državljani EU niso mobilni. Dokaz za to najdemo v zelo različnih stopnjah brezposelnosti med regijami. Vzrok za njihovo nemobilnost lahko najdemo v podobni razvitosti med regijami, hkrati pa je pričakovanje izboljšanja življenjske ravni v teh regijah precej veliko. Tudi sama nemobilnost ima za posameznika vrednost. Integracija držav zelo poveča trgovino med njimi, kar zmanjša iniciativo za migracijo. To se je vsekakor zgodilo v primeru članic EU, kjer je trgovina nadomeščala selitev delovne sile. Obstajajo pa tudi razne druge ovire za migracijo, ki niso vidne na prvi pogled. Gre za jezikovne in kulturne razlike, stopnje obdavčevanja, neusklajene zakone zaposlovanja, razlike v pokojninskih sistemih in predvsem v vprašanju priznavanja izobrazbe, delovnih izkušenj ali socialnih pravic iz dela. Migracijo znotraj EU vsekakor zmanjšujejo tudi zelo ugodni socialni sistemi. Iniciativa za iskanje zaposlitve drugod je precej manjša, če so državne podpore med iskanjem zaposlitve visoke.

“Notranja” mobilnost je največja na področju izobraževanja ter zaposlovanja v mednarodnih organizacijah ali pri zasebnih delodajalcih, še posebej za visoko izobražene. Najmobilnejši znotraj EU so Italijani (leta 1995 jih je bilo prek 1 milijona) in nato Portugalci, slede Irci, Španci in Grki s 500.000 ali več priseljenih v druge države članice EU. Manj mobilni so Francozi, Nemci (v drugih državah EU jih je okoli 250.000), pripadniki ostalih narodnosti pa še manj (Bevc et al., 2000, str. 81). Prav zaradi tako nizke mobilnosti potrebuje EU migrante, ki so se pripravljene seliti in zapolniti delovna mesta, kjer delovne sile primanjkuje. Možnost odpravljanja neskladij na trgu dela v EU leži tudi v odpiranju mej tujcem, ki ne prihajajo iz

držav EU, ali celo tujcem, ki ne prihajajo iz evropskega kontinenta. Ti tujci so namreč precej bolj mobilni. Države članice EU si v konkurenčnem boju ne bodo več mogle privoščiti "izbirčnosti" glede izvora migrantov. Ker imajo državljani EU drugačne pravice pri svojih selitvah, kot ne-državljeni, bom v naslednjem poglavju opredelila določilo prostega pretoka delovne sile, notranji trg EU in migracijsko politiko v EU.

3. NOTRANJI TRG EU IN PROST PRETOK OSEB

Notranji trg EU je pomemben za opis pretoka oseb na območju EU. Ideja notranjega trga je že precej stara, saj zametke lahko opazimo že v Rimski pogodbi iz leta 1957, kjer so predstavljeni načrti za izgradnjo notranjega trga. Glavni pogoj za doseganje tega cilja je prosta gibljivost proizvodnih dejavnikov. Prosto gibanje blaga, storitev, kapitala in ljudi, naj bi bila zagotovljena v 12-ih letih po sprejemu Rimske pogodbe. Kljub temu, da je bilo v pogodbi natančno definirano doseganje tega cilja, je bil razvoj počasen. Od štirih svoboščin je bilo po načrtih uresničeno le svobodno gibanje blaga (Trtnik, 1997, str. 17). Korak naprej v smeri svobodnega gibanja oseb predstavlja Enotna evropska listina (Single European Act), ki je stopila v veljavo 1. julija 1987. V tem dokumentu je določen rok, 31.12.1992, za uresničitev načel notranjega trga EU, torej tudi načel, ki urejajo pretok ljudi znotraj EU. Leta 1993 je stopila v veljavo pogodba o EU, ali Maastrichtska pogodba, ki je natančno definirala državljanstvo EU, svobodo gibanja in svobodo dela. Čeprav je Maastrichtska pogodba omogočila polno delovanje notranjega trga, je večino članic določilo prostega pretoka oseb izvedla s pristopom k Schengenskemu sporazumu. Korak dalje je bil storjen z vključitvijo določil sporazuma v Amsterdamsko pogodbo, ki je bila podpisana oktobra 1997. Ta pogodba je postavila imigracijsko politiko in azil pod zakonodajo Evropske komisije (prvi steber). S podpisom Amsterdamske pogodbe so se članice odpovedale delu svoje suverenosti pri oblikovanju imigracijske politike. Sprejele so ukrepe, kot so delitev bremena za nove begunce med državami, skupne podlage za sprejemanje družinskih članov in ekonomskih priseljencev, skupno pomoč beguncem in prosilcem azila, izenačevanje državljanskih pravic državljanov in priseljencev, lažje pogoje za pridobitev državljanstva, sodelovanje priseljencev v političnem odločanju, odprava diskriminacije na področju zaposlovanja in stanovanjske politike. Navedene pa so tudi socialne pravice (volilna pravica, zdravstvo, pravica do izobraževanja, pravica do zaposlovanja ipd.) in pravice iz dela (delovna doba, pokojnine, obdavčenje dohodkov), ki naj jih države članice spoštujejo za vse priseljene iz drugih držav članic, ter jim tako omogoči enakopravnost z državljani in socialno integracijo (Bevc et al., 2000, str. 83-84). O vseh pravilih glede prostega pretoka oseb zdaj odločajo evropske ustanove. Tako bo leta 2004 sprejeta skupna zakonodaja na področju vizumne politike, podeljevanja azila in nadzora zunanje meje. Številne akte je Unija že prejela. Obstaja že enoten seznam držav, katerih državljani za vstop v petnajsterico potrebujejo vizum. Napredek je bil dosežen tudi na področju

azilne politike. Tako prosilec za politično zatočišče zanj zaprosi v državi, v katero potuje, potem pa se lahko prosto giblje po celotnem schengneskem območju. Če je prošnja za azil zavrnjena, prosilec ne more vložiti nove prošnje v drugi članici schengenskega sporazuma. EU namerava poenotiti tudi pravila in postopke, po katerih članice odločajo o odobritvi političnega zatočišča. Schengenski sporazum določa tudi sodelovanje policije, carine in pravosodnih organov v boju proti organiziranemu kriminalu in terorizmu. Ko se bo zunanja meja schengenskega območja pomaknila na vzhod in jug pri naslednji širitvi, bo odgovornost za nadzor meja padla na nove članice. Ker bodo sprejele vso zakonodajo EU, bodo avtomatično sprejele tudi schengensko zakonodajo. Tečejo pa tudi programi, ki naj bi bodoče mejne države pripravili na pomembno nalogo varovanja EU. Slovenija bo pravila schengenskega sporazuma uvedla na meji s Hrvaško, kjer bo imela šest mejnih nadzornih točk. Finančna pomoč Sloveniji v okviru programa Phare za izpolnitev schengenskih kriterijev v letih 2000-2002 znaša približno 10 milijonov evrov, od tega kar okoli devet za nakup informacijske, tehnične in druge opreme za nadzor zunanje meje (Zloženska Centra Evrope. Schengenski sporazum: območje brez meja, 2001). Njihova uspešnost bo določala prihodnje imigracijske tokove (tako legalne kot nelegalne) v EU. Dokler nove mejne države ne bodo pripravljene na nalogo varovanja EU, se bo EU varovala s prehodnimi obdobji.

3.1 MIGRACIJSKA POLITIKA EU

Države EU, kot pravi Kovač (2001), še nimajo koordinirane migracijske politike. Večina evropskih demografskih projekcij na noben način ne ponuja predlogov, kako z migracijo zapolniti svet, v katerem se rojeva premalo dojenčkov ali kjer imajo države težave s stroški vzdrževanja neaktivnega prebivalstva. EU nima urejene statistike, pa tudi pri skupnih merilih, kdo in kaj so ekonomski, politični, legalni, ilegalni priseljenci se zatakne. Schengenski mejni režim in sedemletno omejevanje svobodnega pretoka delovne sile novih članic tudi kaže, kakšen je domet evropske imigracijske politike (Kovač, 2001, str. 16). Šele v zadnjem času vlade držav članic EU in tudi EU sama spoznava, kako zelo zaostaja s pripravo migracijske politike. Prehodna obdobja so rezultat neučinkovite migracijske politike, ki potrebuje čas za svoj razvoj.

Tako velika potreba po tej politiki se je pokazala zaradi niza dogodkov, ki so spremenili poglede ljudi na migracije. Prvi tak dogodek je bil padec komunizma, ki je zadrževal ljudi na vzhodu. Tudi gospodarska rast Evrope se je umirila in stopnje brezposelnosti so porasle. Imigracija se je spremenila od začasne k stalni, ki je bolj draga in zahteva več priprav. Vse države EU so postale imigracijske države, kar pomeni, da prav vse potrebujejo imigracijske politike. Notranje meje, ki so opravljale funkcijo kontrole imigracijskih tokov, so odpravljene in občutek "varnosti" je izgubljen. Zato je pomembno, da se ta kontrola prenese na zunanje meje nove EU (Fortescue, 1993, str. 34-36). Države, ki so južneje in vzhodneje od bodočih novih članic so precej zaostale v razvitosti za EU. Dohodki ljudi v njih so nizki in gospodarstva v precej težkih položajih, saj jih je sprememba sistema precej prizadela. Te države imajo tudi

presežek prebivalstva. Države EU so geografsko zelo blizu tem državam, kar jih naredi, poleg tega da so bolj razvite in bogate, še privlačnejše. Tu se vidi pomembnost mejnih držav, ki bodo imele nalogo kontrole novih migracijskih tokov iz vzhodnih in južnih držav. Zato potrebujejo dobro, funkcionalno imigracijsko politiko in sposobne mejne kontrole, ki bodo spremljale in kontrolirale te migracijske tokove.

Vzrok za zaostajanje EU pri razvoju migracijske politike, gre pripisati tudi dejstvu, da je vprašanje migracije in migracijske politike postalo politično vprašanje precej pozno. Vse do 80. let so se z migracijskim vprašanjem v EU ukvarjale le specializirane skupine na administrativni državni ravni. To pa pomeni, da se politične stranke in javnost niso ukvarjale s tem vprašanjem. Politične stranke tega vprašanja niso predstavile v svojih programih, mediji se niso spotikali obenj, kar pa pomeni, da je bil pretok informacij o migracijskih gibanjih zelo majhen. Neinformirana javnost je osnova za rast napačnih sklepov in nesporazumov. Ko nepolitično vprašanje, ki ni raziskano in ima precej simboličnih in emocionalnih nabojev, postane politično, dobijo politiki možnost špekuliranja in izkoriščanja tega sebi v prid z namenom vpliva na volivce. Nepolitično vprašanje migracij je postalo politično v Evropi v 90. letih, ko je imela Evropa precej notranjih problemov (brezposelnost, proračunske krize itd.) in ko so bile zunanje razmere precej krizne (vojne, begunci, azilanti itd.). Ker javnost ni bila zadosti informirana, je bila to plodna osnova za rast ksenofobije in anti-imigrantskih strank. Ko je imigracijska politika postajala vse bolj restriktivna, je tudi to vplivalo na negativno javno mnenje o migrantih (Hammor, 2001, str. 15-27). Zato bi bilo dobro razmisliti, kako zahteve po prehodnih obdobjih vplivajo na javno mnenje o migrantih pri državljanih EU.

Pregled razvoja migracijske politike v EU nam pokaže dve značilnosti: politika glede "notranjih" migracij je vse bolj liberalna, politika "zunanjih" migracij pa vse bolj restriktivna. Od srede 80. let in intenzivneje od 90. let države članice usklajujejo svoje imigracijske politike, vendar si pri tem puščajo prostor za uveljavljanje svojih interesov. Države članice tako preko svojih restriktivnih določil, ki izhajajo že iz 70. let, določajo kriterije za sprejetje migranta na svoje ozemlje. Pri tem je pomemben doprinos posameznika k razvoju države gostiteljice in države jasno ločujejo med "koristnimi" in drugimi imigranti. Države lahko na osnovi demografskih trendov, projekcij povpraševanja na trgu dela in drugih razmer na trgu dela oblikujejo imigracijsko politiko. Le ta ima nalogo kontroliranja in reguliranja preseljevanja, integriranja migranta in seveda boja proti nelegalni migraciji. Vloga migracijske politike v smislu integriranja je pomembnejša, ko so razlike med migranti in nemigrantskim prebivalstvom v etični, kulturni in rasni pripadnosti velike. Proces integriranja je dolg in poteka v večih fazah: akomodacija (nastanitev), kulturna prilagoditev (prevzemanje kulturnih značilnosti novega okolja), asimilacija (popolna prilagoditev). Do te zadnje faze pride ponavadi šele čez nekaj generacij. Kako hitra in uspešna bo ekonomska, socialna, kulturna in politična integracija, je odvisno od pripravljenosti gostiteljske družbe, od pripravljenosti imigrantov za vključitev v novo družbo in od strukture trga dela (ali so migranti vezani samo na nekatere za njih značilne poklice). Namen integracijske politike je odstranjevanje kulturnih, jezikovnih, legalnih ovir, ter

migrantom omogočiti življenje podobno življenju državljanov (Jelenko, 2001, str. 54-69). Kaj se zgodi v primeru neučinkovite integracijske politike, lahko vidimo v številnih mestih v državah članicah EU, kjer nastajajo paralelni svetovi, tuje kulture, ki živijo povsem brez stika z večinskim narodom. V nemških mestih turške ženske nakupujejo v turških trgovinah, gledajo turško televizijo, otroci gredo v šole, v katerih so Nemci manjšina. Rezultat je porazen. Odraščanje na robu večinske družbe onemogoča kasnejše uveljavljanje v šoli in službi, zato je med mladimi tujega rodu, pa čeprav so morda rojeni v Nemčiji, stopnja prestopništva zelo visoka. V Berlinu je kar 40% Turkov, mlajših od trideset let, brez poklicne izobrazbe (Kramžar, 2002, str. 14).

V Evropi bi morala biti integracijska politika usmerjena predvsem v izobraževanje otrok, jezikovno in kulturno izobraževanje, pomoč pri iskanju primerne stanovanja, dostopnost do zdravstvenih uslug, pomoč pri iskanju zaposlitve. Socialna integracija obsega predvsem dostop do zaposlitve, izobraževanja, stanovanja, socialne pomoči, civilnih in socialnih pravic, dialog med imigranti in oblastmi itd. Ekonomska integracija je bistvenega pomena, vendar je v Evropi precej slaba. Migranti v Evropi običajno opravljajo enaka dela, kot so jih na začetku njihovega bivanja (težka, slabo plačana dela). Velikokrat se soočajo z diskriminacijo na delovnih mestih, zato so vladni programi namenjeni preprečevanju tega in prekvalifikaciji migrantov. Politična integracija ima tudi velik pomen, vendar je precej pereča zadeva. Gre namreč za vprašanje, kakšni naj bodo dostopi in zastopanost priseljencev na različnih področjih odločanja tako v državi, kot v civilni družbi. Nekatere države (Danska, Nizozemska, Švedska in do določne mere tudi Finska) so stalno stanujočim tujcem podelile volilno pravico na nekaterih lokalnih in regionalnih volitvah. V Franciji in Nemčiji ostajajo še nadalje neupravičeni do politične udeležbe, medtem ko je v Španiji na komunalnih volitvah omogočena aktivna volilna pravica tudi rezidentom tretjih držav, vendar na podlagi dvostranskih pogodb po načelu vzajemnosti. Dejstvo je, da na hitrost in učinkovitost integracije tujcev lahko v veliki meri vplivamo z migracijsko politiko, saj ta določa potrebno izobraženost in kvalifikacijo migrantov, vlada določa obseg in izvor migrantov, vpliva na raven nelegalnega preseljevanja, odloča o podeljevanju državljanstev in ugodnosti različnim vrstam migrantov, spodbuja ali zavira integracijo preko stanovanjske in izobraževalne politike. Seveda taka politika zahteva veliko dela in usklajevanja večih interesov v državi, zato je usklajevanje ponavadi počasno (Jelenko, 2001, str. 54-69).

Problem pa ni samo v usklajevanju interesov znotraj države, temveč tudi med državami. Harmonizacija nacionalnih imigracijskih politik je velik problem, ker se države med seboj glede značilnosti imigracije precej razlikujejo. Razlike izhajajo iz različne zgodovine imigracije v te države. Tako najdemo razlike v absolutnem obsegu imigrantov, v časovni razporeditvi tokov, v virih imigrantov, v administrativnih in pravnih določilih glede vstopa, nastanitve in pridobitve delovnega dovoljenja, v različnih potrebah trga dela in organiziranosti trga, v stopnji brezposelnosti, v že obstoječih bilateralnih dogovorih, v tolerantnosti do tujcev itd. Kako torej uskladiti politike, v katerih je izraženo toliko različnih interesov. Kakšna naj bo politika, da bo

ustrezala tako starim (Nemčija), kot novim (Španija) imigracijskim državam? Do kakšne stopnje naj bo ta politika sploh harmonizirana, da bo zajela vse interese (Huntoon, 1998, str. 423-450)? Različne interese glede migracij pa najdemo tudi znotraj držav. Nizko plačana delovna sila je vsekakor v interesu delodajalcev in potrošnikov, ki zaradi tega plačujejo nižje cene. Nekdo torej z imigracijo pridobi, drugi pa izgubi. Torej naj bi koristi proizvajalcev, potrošnikov oziroma vseh, ki jim je imigracija v korist, presegale stroške družbe kot celote pri potrošnji družbenih dobrin (izobrazba, zdravstvo itd.). Vzrok, da EU še sedaj nima skupne imigracijske politike je lahko tudi v tem, da imamo veliko držav in interesnih skupin znotraj držav z različnimi interesi pri imigracijski politiki, ki izhajajo iz zgoraj navedenih vzrokov. Vzpostavitev skupne imigracijske politike zahteva v primeru EU čas. Nekaj časa za pripravo ustrezne imigracijske politike je EU dobila s prehodnimi obdobji.

Prihodnja imigracijska politika bo morala poskrbeti za pozitiven odnos do imigrantov. Da bi ji to uspelo potrebuje: jasno določene in raziskane vzroke imigracije, dobre povezave z državami emigracije, točno statistiko, na podlagi katere bo lahko podala realne in ne tolikokrat pretirane ocene prihodnje imigracije in prikazovanje pozitivnega prispevka imigrantov k gospodarstvu gostiteljice, torej pripravljati multi-kulturno ozračje (Fortescue, 1993, str. 39). Izziv imigracijske politike je poiskati ravnotežje med ekonomsko učinkovitostjo, socialnimi cilji in politično stabilnostjo. S koordinacijo migracijskih politik poskuša EU utrditi liberalne in demokratične vrednote, s katerimi bo povečala ekonomsko, socialno in politično stabilnost v vseh članicah EU.

3.2 DRŽAVLJANSTVO EVROPSKE UNIJE

Državljan EU je vsaka oseba, ki ima državljanstvo države članice EU. Pravice prostega gibanja in prebivanja v katerikoli državi EU nimajo le ekonomsko aktivne osebe, pač pa tudi upokojniki, študentje ipd. Državljanstvo EU nacionalnega ne zamenjuje, ampak ga dopolnjuje. Iz državljanstva EU izhaja, da si sme vsak državljan EU poiskati delo v katerikoli državi unije, saj je diskriminacija pri zaposlovanju na podlagi nacionalnosti, razen v primeru javnih služb, prepovedana. Delo si lahko poiščejo kjerkoli znotraj EU, kot delojemalci, pravico pa imajo tudi opravljati dejavnost kot samozaposleni, torej pravico ustanoviti podjetje. Pri iskanju zaposlitve naj ne bi imeli težav s priznavanjem izobrazbene stopnje, saj skupna zakonodaja EU narekuje medsebojno priznavanje spričeval in diplom. Če pa so v določenih primerih ugotovljene velike razlike v dolžini ali vsebini izobraževanja, sme država članica zahtevati dokaz o strokovnih izkušnjah, državljanu naložiti, da opravi ustrezno usposabljanje za prilagoditev nacionalnemu sistemu, ali preveriti njegovo znanje. Da v primeru zaposlitve v drugi članici ni oškodovana socialna varnost zaposlenega, je potrebna koordinacija socialnih politik. Vse te, na kratko opisane pravice, govorijo o prostem pretoku delovne sile v EU in o delovanju notranjega trga. Notranji trg tako omogoča iskalcem zaposlitve, da si delo iščejo v precej širšem prostoru kot v mejah svoje države, po drugi strani pa spodbuja priliv delovne sile na področja, kjer je potrebna. S takšnim ciljem je bil v omejeni obliki prost pretok delovne sile uveden že leta 1951

s podpisano pogodbo o Evropski skupnosti za premog in jeklo, ki je pod določenimi pogoji odpravila vse omejitve na podlagi nacionalnosti v zaposlovanju v premogovniški in jeklarski industriji.

Ob pridobitvi zaposlitve v drugi članici imajo državljani EU pravico, da se tam nastanijo in pridobijo stanovanje pod enakimi pogoji kot državljani države, v kateri se zaposlijo. Predpisana nediskriminacija na podlagi nacionalnosti se pri obravnavanju zaposlenih nanaša tudi na njihove družine. Člani družine priseljence imajo prav tako pravico nastaniti se v novi državi in uživati enakopraven položaj v družbi. Otrokom priseljencev mora biti omogočen enakopraven pristop do šolanja in do ugodnosti, ki jih država daje otrokom svojih državljanov. Priseljeni delavci in njihove družine uživajo enake socialne pravice kot državljani države, v kateri delajo, skupna pravila glede socialnega varstva pa jim tudi omogočajo nadaljevanje pravic iz socialnega zavarovanja ob zaposlitvi ali preselitvi v drugo državo. V primeru starostne upokojitve se priseljenim delavcem seštevajo delovna leta, pridobljena v drugih državah, nadaljevanje pravic velja tudi za vdovske in družinske pokojnine, za zdravstveno varstvo, za zavarovanje za brezposelnost in za družinske prejemke. Poleg tega imajo delavci pravico do izplačevanja pridobljenih pokojnin kjerkoli na ozemlju unije (Zloženska Urada vlade za informiranje. Publikacije. Prost pretok oseb, 2000).

3.3 RAZMERE IN DOLOČILA ZA DRŽAVLJANE IZ NEČLANIC

Države članice EU želijo predvsem omogočiti prost pretok delovne sile med sabo, zato veljajo za notranje selitve mnogo milejši pogoji kot za zunanje (za priseljevanje iz držav nečlanic). Torej priseljeni državljani iz držav nečlanic nimajo enakih možnosti za mobilnost med državami EU. Omejeni so na državo, ki jih je sprejela. Danska je na primer izvzeta iz skupne imigracijske politike EU in uveljavlja mnogo selektivnejši izbor zaposlovanja: za zaposlitev vsakega tujca je potrebno dokazovati na Imigracijskem uradu, da ni bilo možno zaposliti domačina. Pravice priseljenih iz držav nečlanic, ki imajo stalno bivališče v eni od držav članic, vendar so brez državljanstva države članice EU, naj se v čim večji meri približujejo pravicam državljanov. Pri tej kategoriji oseb so med državami zelo velike razlike, ki so odvisne od izvedbene zakonodaje in nacionalne politike vsake države (Bevc et al., 2000, str. 84).

Priselitev in pridobitev pravice stalnega bivanja za državljane iz držav nečlanic je možna na različnih osnovah. Prva možnost je zaposlitev znotraj strokovnega področja prosilca. Delodajalcu jo odobri Imigracijski urad v skladu z interesi nacionalne politike zaposlovanja. V večini držav članic je bilo do konca 90. let zaposlovanje priseljencev iz držav nečlanic skrženo na bolj izobražene, ki so obenem zaposleni začasno (za krajše obdobje). Druga možnost je uveljavljanje pravic iz družinskega združevanja. Od začetka 90. let so številne države spremenile opredelitev ožjih družinskih članov. Najožje opredelitev imajo skandinavske države. Tretja možnost priseljevanja iz držav nečlanic je pravica do azila, pravica beguncev do začasnega zatočišča ali iz humanitarnih razlogov. Države članice se dogovarjajo o

delitvi/sprejemanju kontingentov beguncev, kot tudi o vračanju beguncev. Dodeljevanje stalnega bivališča in socialnih pravic pa je prepuščeno posameznim državam. Torej so glede tega velike razlike med članicami.

Za vse tri omenjene oblike priseljevanja iz držav nečlanic veljajo pri uveljavljanju pravic stalnega bivališča časovne omejitve od 3-5 let. Praviloma se dodeljujejo različne oblike stalnega bivanja z omejeno, enoletno veljavo. Vsako leto mora priseljeni pravico do stalnega bivanja znova uveljavljati, pri čemer se ugotavlja njegovo izpolnjevanje pogojev do te pravice (na primer zaposlitev, nekaznovanost, sposobnost preživljanja ipd.). Čedalje pogosteje se uveljavlja načelo "prehodnega obdobja", v katerem je vsak priseljenec iz držav nečlanic podvržen procesu kontrole in preverjanju. V tem prehodnem obdobju se tudi izvaja vrsta programov za socialno integracijo priseljenih, ki pa se med državami zelo razlikujejo. Tudi pravice, ki izhajajo iz državljanstva (socialne in politične pravice), se časovno odmikajo, hkrati pa se v vrsti držav zastrujejo tudi pogoji pridobitve državljanstva po naturalizaciji. Za državljanstvo v državah EU lahko priseljeni zaprosijo po preteku od 5 do 10 let stalnega bivanja v državi. Postopek ponavadi traja zelo dolgo. Od konca 80. let prihaja namreč do precejšnega zoževanja pravic za priseljene iz držav nečlanic EU (Bevc et al., 2000, str. 85).

4. ŠIRITEV EVROPSKE UNIJE

Širitev EU je eden največjih izzivov v prihodnosti EU. Širitev EU pomeni širitev področja stabilnosti, miru, ekonomske prosperitete, socialne enakosti in demokracije. Biti državljan EU tako pomeni imeti določene pravice, ki jih nedržavljeni nimajo. V prejšnjem poglavju sem te pravice na kratko opisala. Državljeni v vsaki državi kandidatki za članstvo v EU, pridobijo te državljanske pravice, ko postane država polnopravna članica EU. Trenutno tečejo pogajanja o priključitvi naslednjih držav k EU: Slovenije, Poljske, Češke republike, Slovaške, Bolgarije, Madžarske, Estonije, Romunije, Latvije, Litve, Malte, Cipra in Turčije.

Pri pogajanjih se določijo tudi prehodna obdobja za uresničitev določenih pravil, ki jih bodoča država članica mora prevzeti. Zaradi utemeljenih razlogov si lahko bodoča država članica izbori prehodno obdobje, kar pomeni, da se s skupnimi pravili EU lahko uskladi šele čez nekaj časa po pridobitvi članstva. Tako zahteve po prehodnih obdobjih pri prevzemanju pravnega reda EU na pogajanjih večinoma podajajo kandidatke, za katere je prevzemanje vseh obveznosti članstva takoj po vstopu velik zalogaj, predvsem z denarnega vidika. Sedanje članice pa na določenih področjih zahtevajo prehodno obdobje zase in tako področje je prost pretok oseb. Sedanje članice EU se bojijo, da bodo delavci iz bodočih članic ob takojšni možnosti prostega gibanja oseb preplavili Unijin trg dela, kar bi imelo več negativnih posledic. Zahteva po prehodnem obdobju izhaja iz dejstva, da so med sedanjimi članicami in

kandidatkami na nekaterih področjih velike razlike. Z vidika selitev moramo predvsem omeniti velike razlike v plačah srednjeevropskih in zahodnoevropskih delavcev. Večji pritisk delovne sile iz srednjeevropskih držav, torej držav kandidatk prvega kroga, bolj občuti Avstrija, ena najbogatejših članic, ki meji kar na štiri kandidatke za članstvo. Nekoliko manj privlačne pa so bolj oddaljene članice z nekoliko nižjo življenjsko ravno: Španija, Portugalska, Grčija. Zahteva po prehodnih obdobjih na področju prostega pretoka oseb ima ekonomske, politične, socialne in kulturne vidike. Hkrati pa EU opozarja, da bi takojšnje odpiranje trga dela škodilo tudi samim prihodnjim članicam, saj bi izgubljale kvalitetno, izobraženo delovno silo, ki je precej bolj mobilna od nižje izobražene delovne sile (Zloženska Urada vlade za informiranje. Publikacije. Prost pretok oseb, 2000).

EU se pogaja o prehodnih obdobjih na področju prostega pretoka oseb z vsako kandidatko posebej. Tako za Malto in Ciper velja možnost prostega pretoka delavcev od dneva članstva, za drugih deset, s Slovenijo vred, pa prehodno obdobje za pretok delovne sile (Turčija v ta pogajanja še ni vključena). Prehodno obdobje je zasnovano prožno. Vsaka članica se lahko odloči, da bo svoj trg dela sprostila že z dnem pristopa kandidatki. Najpozneje dve leti po pristopu kandidatki, pa bo Evropska komisija pripravila analizo in poročilo o stanju na trgu dela v posameznih državah članicah. Po prejetju poročila se bodo posamezne države članice odločile, ali nameravajo ohraniti nacionalni režim, ali pa bodo upoštevale skupni pravni red, torej liberalizirale trg dela. O tem bodo morale tudi obvestiti Evropsko komisijo. Če se o svoji nameri ne bodo izrekle, bo začel veljati skupni pravni red oz. popolna liberalizacija trga dela. Če pa se bodo odločili za ohranitev nacionalnih režimov, lahko prizadeta nova država članica v katerem koli naslednjem letu zahteva ponovni pregled, oceno stanja in poročilo Komisije. Pet let po pristopu lahko tiste članice, ki še niso sprostile pretoka, nacionalni režim podaljšajo še za dve leti, vendar le zaradi resnih motenj na trgih dela oz. če bi jih takšne motnje hudo ogrozile. Oceno o motnjah mora podati Evropska komisija (Potočnik, 2001, str. 5).

Stališče Slovenije je pri pogajanjih na področju prostega pretoka oseb jasno. Kot majhna, že precej razvita država, ki je že dolga leta priselitveno območje, ne predstavlja velike nevarnosti za trg dela EU. Brezposelnost v Sloveniji je nižja od povprečja v EU in plače najmanj zaostajajo za plačami v EU med kandidatkami. Po raziskavah naj bi bili Slovenci na najnižjem mestu po obsegu vseh vrst potencialnih odselitev (kratkorodne in trajne) med kandidatkami za članstvo (Bevc et al., 2000a, str. 76). Slovenija je pri pristopnih pogajanjih začasno zaprla poglavje prostega pretoka oseb. Sprejela je stališče držav članic EU, po katerem lahko sedanje članice do sedem let omejujejo priliv delavcev z območja držav kandidatki. Čeprav delavci iz Slovenije niso nobena nevarnost za zaposlovanje v EU, le ta ni privolila v uveljavljanje skupne zakonodaje, torej prostega pretoka oseb, takoj po priključitvi Slovenije EU. Seveda pa tudi na tem področju velja načelo vzajemnosti, po katerem bo imela Slovenija pravico do uvedbe enakih omejitev za delavce iz držav EU, ki bodo državljanom Slovenije omejevale zaposlovanje na njihovih trgih dela (Mašanović, 2001, str. 1).

V nadaljevanju bom poskušala najti vzroke za prehodna obdobja na področju pretoka delovne sile za nove članice EU. Iskala jih bom v zgodovini, ekonomski teoriji in v značilnostih trga dela EU. Povsod bom iskala dokaze o "škodljivosti" imigracij, o "škodljivem" vplivu imigrantov na plače in zaposlenost domače delovne sile. S tem bom tudi poiskala odgovor na glavno vprašanje v mojem diplomskem delu: zakaj prehodna obdobja na področju pretoka delovne sile za nove članice. Prehodno obdobje pri pretoku oseb na trgu dela v EU sta imeli tudi Španija in Portugalska, zato bi bilo smiselno, da pogledamo, kako je na migracije in na trg dela EU vplivala ukinitvev prehodnega obdobja pri teh dveh članicah. Ali so Španci in Portugalci preplavili trg dela EU? Kako je prehodno obdobje vplivalo na njihove selitve? V naslednjem poglavju bom podrobneje pregledala zgodovino migracij na ozemlju današnje EU. Ali so morda negativne izkušnje iz preteklosti vzrok, da EU čuti potrebo po zaščiti svojega trga dela s prehodnimi obdobji?

5. ZAKAJ PREHODNA OBDOBJA ZA NOVE ČLANICE NA PODROČJU PRETOKA OSEB?

5.1 ZGODOVINA MIGRACIJ NA OZEMLJU DANAŠNJE EU

Zgodovino migracij na ozemlju današnje EU bom opisala samo na kratko, tako da bom predstavila samo glavne značilnosti in vzroke teh migracij. Začenjam v poznih 1940 letih. V tem obdobju je imela migracija predvsem politične vzroke. Povzročili sta jo namreč obe Svetovni vojni. Gre za selitve ljudi nazaj v svoje države, begunce, ki so bežali pred vojno in selitve zaradi spremenjenih mej. Največ so se v tem obdobju selili Nemci, pri tem je bila pomembna selitev iz Vzhodne v Zahodno Nemčijo. Po letu 1945 se je odvijala še ena vrsta migracije - vračanje ljudi, ki so se naselili v kolonijah bivših kolonialnih držav, nazaj v svoje matične države (Francija, Velika Britanija, Nizozemska, Belgija, Portugalska). Po 2. Svetovni vojni pa so osiromašene in izčrpane države začele pospeševati imigracijo, da bi si njihova gospodarstva čimprej opomogla.

Naslednje veliko preseljevanje ljudi je sledilo v letih od 1960 do 1973, tako imenovana faza gostujočih delavcev. Evropa in njeno gospodarstvo je v tem času rasla s tako veliko hitrostjo, da ji je v precej sektorjih primanjkovalo delovne sile. Hkrati pa so imele države Sredozemlja in Afrike presežek delovne sile, njihova gospodarstva pa so bila precej manjša. Ponudba in povpraševanje sta ustvarila pretok delovne sile iz teh držav v države Evrope. Imigranti so prihajali predvsem iz Italije, Španije, Portugalske in Grčije. Novi delavci so prihajali tudi iz Turčije, Jugoslavije, Tunizije in Maroka, na osnovi bilateralnih dogovorov (Salt et al., 2000, str. 1-5). Leta 1970 je bilo v Zahodni Nemčiji zaposlenih 2,1 milijona tujcev, v Franciji 1,6 milijona, na Švedskem 230.000, v Belgiji 330.000 in v Avstriji 180.000 tujcev (Fassmann,

Munz, 1994, str. 7). Do leta 1973 je prišlo v Evropo na delo okoli 7.500.000 gostujočih delavcev. Po tem letu pa je prišlo do velikih sprememb. Naftna kriza in strah pred recesijo ter s tem povečana socialna napetost so skoraj popolnoma zaprli Evropo pred novimi imigranti. Stari gostujoči delavci pa se niso vrnil domov, kot je bilo predvideno, ampak so ostali v državah gostiteljicah. V poznih 70. letih se je imigracija zopet nekoliko povečala zaradi določila o združevanju družin (Salt et al., 2000, str. 5). V imigrantskih tokovih je bilo vse več žensk in otrok. Stroški bivanja v tujini so se povečevali, kar je zmanjševalo prihranke in zato podaljševalo čas bivanja v tujini. Ko pa so se v tuji državi rodili še otroci in odšli v šolo, je to pogosto pomenilo kar stalno naselitev (Mencin, 2000, str. 9).

Ko so se počasi zapirala tudi ta vrata vstopa v države gostiteljice, so imigranti iskali nove poti. Obdobje od leta 1985 do 1997 so zaznamovale predvsem prošnje za azil. Letno število prošenj v Zahodni Evropi je bilo okoli 4 milijone. Od tega jih je samo Nemčija prejela okoli 2 milijona. Vzrok za tako veliko število leži deloma resnično v potrebi po zaščiti iz določenih držav prihajajočih azilantov, za marsikoga pa je bila prošnja za azil sredstvo obhoda vse strožjih kontrol ob vstopu v Zahodno Evropo. Okoli leta 1985 se pokaže še en trend. Države evropskega juga, torej Italija, Španija, Portugalska in Grčija postanejo imigracijske države predvsem za ljudi iz sredozemskih držav in Afrike (Salt et al., 2000, str. 5-6). Pridružitve Španije in Portugalske EU pa je povzročilo tudi povratno migracijo iz Nemčije, Francije in držav Beneluksa nazaj v te države (Fassmann, Munz, 1994, str. 9).

Padec komunističnega režima je v Zahodni Evropi sprožil velike strahove pred množičnimi migracijami iz vzhoda na zahod, ki pa se v predvidenem obsegu niso uresničile. Nastali so novi tipi migracij, kot na primer vrnitev etničnih Nemcev (Aussidler-jev), ki so se v Nemčijo vračali od leta 1988 do 1994. V tem primeru gre za zelo množično migracijo, saj se je v tem obdobju vrnilo v Nemčijo kar 1.870.000 etničnih Nemcev. Pomembna vrsta migracije postane tudi tranzitna migracija ljudi na zahod, kjer ljudje vstopijo na določeno ozemlje samo z namenom oditi v drugo državo. V zgodnjih 90. letih je večina tranzitnih migrantov potovala na zahod. Sedaj pa so tranzitne države Poljska, Madžarska in Češka same postale ciljna država, saj je njihovo gospodarstvo že precej razvito. Veliko je tudi kratkoročnih selitev, tako imenovanega delovnega turizma. Tu gre za migracijo kratkega trajanja (nekaj dni, največ nekaj tednov), ki pa je pogosta. Ponavadi pri takih migracijah ne gre za velike razdalje. Pojavil se je tudi t.i. "beg možganov", kar pomeni, da sposobni, izobraženi ljudje (managerji, ki delajo v transnacionalnih podjetjih, raziskovalci, neformalni svetovalci, pa tudi študentje) odidejo v tujino. Veliko je selitev zaradi študija, delovnih izkušenj in učenja jezika. Torej je emigracija sedaj večji problem za emigracijske države, kot v preteklosti, saj odhaja najboljša delovna sila. V zadnjem času pa je zaznati tudi selitev ljudi iz zahoda na vzhod, predvsem zaradi širjenja podjetij in pričakovane širitve EU. Za Poljsko obstaja ocena, da ima ilegalno zaposlenih okoli 50.000 delavcev iz Zahodne Evrope.

V sedanjem času se precej govori tudi o nelegalnih migracijah. Gre za ustvarjanje "prometa" z migranti. Mednarodna organizacija za delo (ILO - International Labour Organization) je ocenila, da je bilo v letu 1991 približno 2,6 milijona nedržavljanov članic EU, ki so prišli na območje Zahodne Evrope, pripeljanih nezakonito, ali pa so ostali nezakonito v državi gostiteljici. Približno 15-30% imigrantov, ki so prišli v zeleno državo leta 1993 je uporabilo usluge "trgovanja" na svoji poti. Nemška obmejna policija trdi, da je okoli 60% tujcev, ki so nelegalno prestopili mejo Nemčije v letu 1995, pri tem uporabila usluge organizacije, ki se ukvarjajo s "trgovanjem" z imigranti. Seveda so vse te ocene približne, saj je uradna statistika na tem področju precej skopa, kar se bo moralo v prihodnosti spremeniti, če bo ta vrsta imigracije ostala tako velika (Salt et al., 2000, str. 7-9).

5.1.1 Pridružitve Španije in Portugalske EU

Prehodno obdobje pri pretoku oseb je EU leta 1986 uveljavljala tudi ob sprejemu Španije in Portugalske. V primeru obeh držav je bilo določeno sedemletno prehodno obdobje, ko pa se je izkazalo, da je bil strah pred množičnimi selitvami španskih in portugalskih delavcev neutemeljen, so prehodno obdobje skrajšali na šest let, čeprav ta prožnost ni bila dogovorjena vnaprej, kakor je to v primeru nove širitve. Takšno prehodno obdobje je Uniji omogočilo nadzor nad dotokom iskalcev zaposlitve z območja novink glede na razmere na trgu dela v EU, hkrati pa je članicam, ki se bojijo prevelikega navala tuje delovne sile, zagotovilo zmanjšanje tega priliva (Mašanović, 2001a, str. 5).

Prehodno obdobje za Španijo in Portugalsko se je zaključilo leta 1991 (z izjemo Luksemburga, kjer se je zaključilo eno leto kasneje). Zanimivo je, da je leta 1991 v EU živelo več Špancev (477.000), kot pa šest let kasneje po odprtju trga dela EU (471.000). Nemčija kot druga največja gostiteljica španskih delavcev je zabeležila največje število Špancev pred koncem prehodnega obdobja. Danska in Portugalska sta zasledili največje število Špancev šele leta 1997, kar je kar precej po zaključiti prehodnega obdobja. V primeru Portugalske je slika malo drugačna. Tu je bilo število Portugalcev, ki so živeli v EU leta 1997 za 6% večje kot v letu 1991 (864.000 v letu 1991 in 917.000 v letu 1997). Število Portugalcev se je skoraj v vseh državah EU povečalo po prenehanju prehodnega obdobja, med letom 1991 in 1994. Torej bi lahko zaključili, da v primeru Španije prehodno obdobje ni imelo velikega vpliva na preseljevanje, v primeru Portugalske pa je imelo majhen vpliv. Opozoriti pa moram še na pomanjkljivost podatkov v primeru zgoraj navedenih števil, saj v primeru Francije, kot največje države gostiteljice v primeru Portugalske in Španije, manjkajo podatki o tujem prebivalstvu. Torej so zgornje številke lahko tudi podcenjene (Salt et al., 2000, str. 177-180). Zakaj se napovedi o 1,5 milijonski emigraciji iz Španije in Portugalske niso uresničile, saj se je iz obeh držav v države EU preselilo neposredno po preteku prehodnega obdobja samo 130.000 in v naslednjih letih še dodatnih 90.000 ljudi? Vzroki so številni. Oceno so naredili na osnovi pogojev na trgu dela v Španiji in na Portugalskem, ki pa niso nujno indikatorji emigracije, saj so pomembni tudi pogoji na trgu dela v EU, kjer pa je v tem času obstajala velika

brezposelnost. Zagotovitev obilne in radodarne socialne pomoči v vseh državah članicah je spodbudila, da ostanejo delavci doma in si doma poiščejo delo. Razlike med mezdami niso bile dovolj velike, da bi nadomestile denarne in psihične stroške pri selitvi. Naraščajoči dohodki v novih članicah, povečana varnost in politična stabilnost, ki izhaja iz novega članstva zmanjšujejo spodbudo za migriranje. Pomemben pa je tudi geografski vzorec migracije v času priključitve nove članice. Prosto gibanje za Španijo in Portugalsko je vstopilo v veljavo, ko je njihova emigracija na sever in zahod že dosegla vrh in ji je zato že sledila remigracija. To je zmanjšalo verižne migracije in s tem potencial za dodatno emigracijo. Pomembno pa je tudi, da so te države ob prenehanju prehodnega obdobja postajale imigracijske države. Količina in obseg migriranja je odvisen od migracijskih sistemov držav, pred uvedbo določila o prostem pretoku oseb. Pomembni so že obstoječi dogovori, ki določajo vzorce selitev. Administracija in birokratske uredbe lahko precej zmanjšajo tokove migracij, čeprav ima država zagotovljen prost pretok delovne sile (Salt et al., 2000, str. 181-182).

Zgoraj so pravzaprav navedeni vzroki in utemeljitve, zakaj tudi v prihodnje, pri naslednji širitvi, ne gre pričakovati množičnih navalov na trg dela v EU. Čeprav so razlike med sedanjim in prejšnjim obdobjem, saj so se v tem času precej spremenile socialne in kulturne razmere med domačimi in tujimi skupnostmi, lahko sklepam, da prehodna obdobja nimajo velikega vpliva na obseg migracijskega gibanja. Ta so načrtana z razmerami, v katerih živijo potencialni migranti. Vse te razmere so opisane v prejšnjem odstavku in upam si trditi, da so si vseeno podobne z razmerami, v katerih živijo ljudje v državah kandidatkah. Torej lahko sklepam, da bodo imele podoben vpliv tudi na migracije teh ljudi. Dejstvo je, da se bo oseba, ki se želi seliti in po kateri je na trgu dela v EU povpraševanje (to pa obstaja tako za nizko, kot tudi za visoko usposobljeno delovno silo) zaposlila ne glede na to, ali prehodno obdobje obstaja ali ne. Določilo prostega pretoka delovne sile očitno ne pospešuje migracije, za kar najdemo dokaz v zelo nizki mobilnosti državljanov EU, ki že dalj časa uživajo to svoboščino.

5.2 EKONOMSKA TEORIJA MIGRACIJE

Poglejmo si nekaj razlag migracij, ki nam jih lahko poda teorija. Pri tem bom uporabila ekonomsko razlago migracij, vendar moram takoj opozoriti, da to nikakor ni edina možna razlaga. Načinov in vidikov iz katerih lahko razlagamo migracije je približno toliko, kot je dejavnikov, ki vplivajo na migracije. Ti pa so kompleksni in raznovrstni: demografski, družbeni, kulturni, psihološki, geografski itd. Lahko pa trdimo, da so za prostovoljne migracije najpomembnejši ekonomski dejavniki (Malačič, 2000, str. 171). Tako bom v tem poglavju poskušala najti vzroke in razlage za migracije in s tem za prehodna obdobja s pomočjo ekonomske teorije.

Migranti si poskušajo izboljšati materialno življenjsko raven, blaginjo zase in za svojo družino. Tako lahko sklepamo, da se bodo ljudje selili na področja, kjer je velika možnost zaposlitve, kjer so boljše možnosti za podjetniško in investicijsko dejavnost, kjer so večje plače in drugi

denarni in nedenarni dodatki, kjer so boljše delovne razmere, kjer je možnost poklicnega napredovanja in vrsta drugih ekonomskih ugodnosti novega okolja, kot na primer na stanovanjskem področju, v potrošniški izbiri in podobno (Malačič, 2000, str. 171). Na kratko lahko povzamemo, da so ekonomski razlog za migracijo cene dela oz. razlike med njimi med državami, saj ekonomska teorija predvideva, da ljudje, ki maksimizirajo svoje bogastvo maksimizirajo svojo blaginjo. Pri tem pa je pomemben vpliv imigrantov na ceno dela v državi gostiteljici in vpliv na zaposlenost domačega aktivnega prebivalstva. Pri tem sta v ospredju dva možna scenarija. Prvi je, da imigranti tekmujejo z domačo delovno silo, torej so njeni konkurenti in s tem lahko povzročijo nižje mezde ali pa nižjo zaposlenost. Drugi scenarij pa je bolj optimističen. Imigrante obravnava kot komplementaren proizvodni dejavnik domači delovni sili, kar pomeni, da ima domača delovna sila korist od imigracije, saj se poveča skupna blaginja (Friedberg, Hunt, 1995, str. 23).

5.2.1 Klasična mikroekonomska teorija

Obstaja več teorij migracije in vsaka izmed njih razlaga migracije na nekoliko drugačen način. Klasična teorija uporablja pri pojasnjevanju vzrokov za migracije precej predpostavk: popolna konkurenca na trgu dela, homogena ponudba dela, polna zaposlenost, popolna mobilnost proizvodnih dejavnikov, popolne informacije, ki jih migrant potrebuje za svojo odločitev, nič stroškov selitve, popolnoma enaki okusi delavcev. Edini razlog za migracijo po tej teoriji so razlike v mezdah. Delavci v državi z nizkimi mezdami migrirajo v državo, ki ima visoke mezde in s tem postopno izenačijo mezde med državama. Ko sta mezdi enaki, torej ko se je oblikovala nova ravnovesna raven mezd, ne obstaja več razloga za migracijo (Tassinopoulos et al., 1998, str. 7). Delavci so optimalno locirani, torej so maksimizirali lastni mejni dohodkovni proizvod svojega dela oziroma posamezen delavec je maksimiziral individualno koristnost. Hkrati pa je dosežena polna zaposlenost (Malačič, 2000, str. 173). Tako se torej obnaša posameznik, ki želi z migracijo povečati kvaliteto svojega življenja. Potencialni migrant tehta med prednostmi in slabostmi selitve glede na njegove individualne preference.

Vendar v realnem svetu ne obstajajo predpostavke oz. pogoji, pod katerimi klasična teorija pride do teh enostavnih spoznanj, kar pomeni, da lahko v njena spoznanja podvomimo. V realnem svetu namreč obstajajo asimetrične, nepopolne informacije, ki se z razdaljo med imigracijsko in emigracijsko državo (območjem) še povečujejo. Večja bo razdalja, težje bo potencialni migrant pridobil zadostne in zanesljive informacije potrebne za njegovo selitev. Tudi ponudba dela je precej nehomogena, saj se ljudje razlikujemo po starosti, spolu, premoženju, izobrazbi, izkušnjah, socialnem okolju itd., kar nas naredi popolnoma različne. Velja dejstvo, da se bolj izobraženi ljudje več selijo. Imajo namreč več znanja, ki ga lahko ponudijo bodočemu delodajalcu in tako se avtomatično zniža tveganost njihove selitve. Izobražen človek verjetno pozna jezik države, v katero se seli in je ponavadi bolj razgledan, ter se lažje prilagaja drugačnemu, novemu okolju. Lažje migrirajo mlajši ljudje, saj so precej bolj prilagodljivi spremembam, ki jih čakajo ob selitvi. Tudi njihovi psihični stroški selitve so precej

manjši (selitev je pri njih odločitev enega in ne odločitev večih - družine). Starejši ljudje imajo manj časa, da dobijo stroške svoje investicije - selitve povrnjene in posedujejo več človeškega kapitala, ki je specifičen za njihove trenutne delodajalce. Prost trg dela, na katerem se cena prosto oblikuje in zato vsebuje vse potrebne informacije za selitve, v primeru EU ne obstaja, saj na njem deluje kar nekaj močnih interesnih združenj, ki ovirajo prosto delovanje trga dela. Njihov vpliv bom opisala v posebnem poglavju. Migracija pa tudi ni brez stroškov. Dejstvo je, da migrirajo ljudje, ki si to lahko privoščijo. Čeprav je EU večino fizičnih ovir migracije že odpravila, še vedno obstajajo druge, administrativne ovire. Vemo, da je bila migracija znotraj EU v preteklosti precej majhna, kar pomeni, da so obstajale številne ovire, ki preprečujejo selitve ljudi, kot so: jezik, administrativne kontrole, problemi z priznavanjem diplom, problem z različnimi socialnimi sistemi in sistemi upokojevanja ipd. Nekaj teh problemov je sedaj že rešenih. Pojavljajo pa se novi, kot je na primer diskriminacija, ki je seveda prepovedana, vendar vseeno obstaja (Tassinopoulos et al., 1998, str. 16-20). Klasična mikroekonomska teorija pri svoji razlagi migracij ne vključuje enega izmed najpomembnejših dejavnikov, ki določa migracije. Govorim o tveganju. Selitev namreč vedno pomeni tveganje. Posameznik se bo odločil za selitev tudi na podlagi verjetnosti, da bo dobil pričakovani dohodek oziroma koristi. Verjetnost zaposlitve je odvisna od pogojev, ki vladajo na trgu dela. Opozoriti moramo tudi na problem pomanjkanja informacij. Posameznik se bo selil ponavadi na območje, katerega že pozna oz. ima o tem področju kar največ informacij. Več in točnejše informacije pa niso poceni, v smislu porabljenega časa in virov za pridobivanje teh informacij. Napake zaradi premalo informacij vidimo v remigracijah, ko se pričakovanja migranta niso uresničila in se zato vrača. Seveda pa je človek socialno, precej neracionalno bitje, kar pomeni, da ekonomska teorija, ki predpostavlja racionalnost, zelo pogosto ne more razložiti obnašanja. Vsak posameznik se pri odločitvah ozira tudi na svoj položaj v družbi, ki ga že ima in na svoje povezave z ljudmi, kjer že živi. Marsikdaj se ne odloči racionalno, ravno zaradi drugih, neracionalnih dejavnikov (Tassinopoulos et al., 1998, str. 16-19).

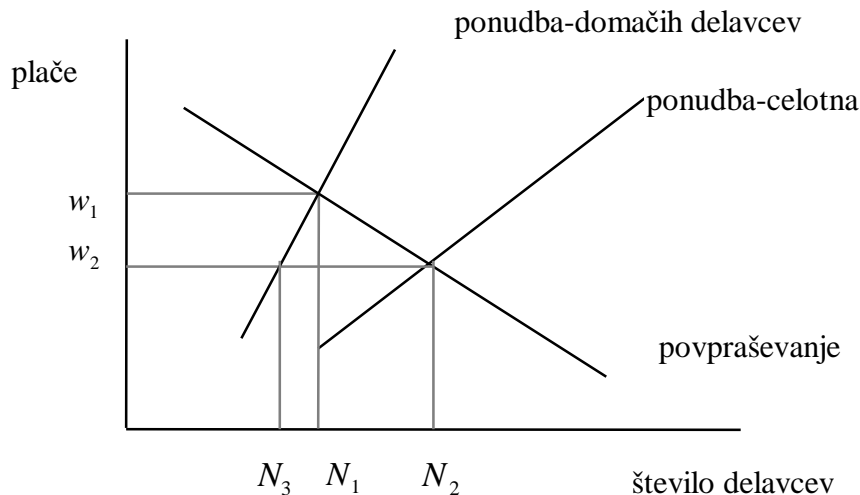
5.2.2 Makroekonomska razlaga migracij

Makroekonomska teorija poskuša razložiti migracije z makroekonomskimi kategorijami in odnosi med njimi. Po svoji zaokroženosti se ne more primerjati z mikroekonomskim pristopom, vendar se tudi v mnogih makroekonomskih povezavah kaže mikroekonomska utemeljenost migracij. Ekonomisti poskušajo največkrat razložiti povezave med migracijami na eni in agregatno zaposlenostjo, brezposelnostjo, dohodkom, potrošnjo, investicijami in drugimi agregatnimi kategorijami na drugi strani (Malačič, 2000, str. 174). Pa poglejmo, kako lahko v makroekonomski teoriji razložimo vpliv imigracij na zaposlenost in mezde.

Vpliv imigracij na zaposlenost in mezde v državi gostiteljici bo odvisen od tega ali so imigranti substituti ali komplementi domači delovni sili. Imigranti znižujejo cene tistih proizvodnih dejavnikov, s katerimi so nadomestki (substituti) in hkrati dvigujejo cene tistih, s katerimi so komplementi. Recimo, da gospodarstvo uporablja kapital in izobraženo delovno silo, ki sta v

komplementarnem odnosu in neizobraženo delovno silo, ki je substitut za druga dva proizvodna dejavnika. Če pride do imigracije neizobražene delovne sile, bo mezda neizobražene delovne sile padla, kar pomeni večjo zaposlenost manj izobražene delovne sile (Friedberg, Hunt, 1995, str. 23).

Slika 3: Ponudba in povpraševanje na trgu dela (npr: za nizko kvalificirane delavce)

Vir: Ehrenberg, Smith, 1994, str. 349.

V zgornjem diagramu se to vidi kot premik krivulje ponudbe dela v desno, lahko pa se spremeni tudi naklon (se zmanjša glede na to, da so imigranti bolj občutljivi na povečanje mezd kot domači delavci). Zaposlitev imigrantov povzroči znižanje ravnotežne mezde ($w_1 \rightarrow w_2$) in povečanje zaposlenosti ($N_1 \rightarrow N_2$). Zaradi nižje mezde, pa bo manj domačih delavcev pripravljeno delati, kar je razvidno tudi iz diagrama ($N_1 \rightarrow N_3$) (Ehrenberg, Smith, 1994, str. 349-350).

Postopno bodo proizvajalci začeli zamenjevati kapital in izobraženo delovno silo s cenejšo neizobraženo delovno silo. Ker pride do zamenjave dražjega proizvodnega dejavnika s cenejšim, bo produkt večji, kar pa pomeni tudi večjo zaposlitev kapitala in izobražene delovne sile. Domači delavci, ki so komplementarni imigrantom, bodo imeli korist (višja plača in zaposlenost). Vendar pa o vplivu imigrantov na zaposlenost in plače domačih delavcev ne moremo ničesar z gotovostjo trditi brez empiričnih ugotovitev stopnje komplementarnosti oziroma nadomestljivosti med različnimi skupinami, ki so prisotne na trgu dela. Končni rezultat je odvisen od elastičnosti povpraševanja in ponudbe dela. Imigranti so za nekatere skupine na trgu dela nadomestki (učinek nadomestitve je večji od učinka dohodka), kar povzroči zmanjšanje plač in povpraševanja za te skupine delavcev. Na drugi strani pa so imigranti komplementi (učinek dohodka je večji od učinka nadomestitve) preostalim skupinam domačih delavcev, zato povzročijo dvig plač za te skupine in povečajo povpraševanje po teh delavcih. Torej lahko ugotovimo, da zaradi vstopa imigrantov na trg dela, niso vse skupine domačih

delavcev enako prizadete (Jelenko, 2001, str. 27). Če pa v državo pridejo izobraženi imigranti, bodo zmanjšali mezde domače izobražene delovne sile in povečali njeno zaposlenost. V končni fazi zopet pride do povečanja zaposlenosti tudi neizobražene delovne sile. Seveda pa padec mezde in s tem večja zaposlenost izobražene delovne sile, pomeni tudi večje povpraševanje po komplementarnem proizvodnem dejavniku, kapitalu, kar poveča donos na kapital (Friedberg, Hunt, 1995, str. 23). Interes za imigracijo lahko najdemo torej pri lastnikih kapitala, pa tudi pri potrošnikih, saj manjši proizvodni stroški pomenijo nižje cene. V odprtem gospodarstvu veljajo na vseh trgih dela povsod enake, svetovne cene. Ob enakih cenah oziroma mezdah, pa ni ekonomskega vzroka za migracijo med gospodarstvi. Tako si imigracijo lahko razlagamo kot posledico trenutnega zvišanja mezde v neki državi nad svetovno raven. Imigracija je mehanizem, ki naj bi to zvišano mezdo zopet prilagodila svetovni ravni (ob predpostavi fleksibilnega trga dela). Seveda pa vsakršna sprememba v mezdah povzroči spremembo v zaposlenosti (Friedberg, Hunt, 1995, str. 29-30). Učinki na zaposlenost in mezde pa so takšni kot sem opisala v prejšnjem odstavku.

O dejanskem vplivu imigrantov na zaposlenost in mezde na določenem trgu dela je bilo narejenih precej študij, predvsem v ZDA. Njihove ugotovitve se med seboj precej ujemajo: vpliv imigrantov na zaslužek in možnost zaposlitve domačih delavcev je zelo majhen, vendar pa imajo imigranti večji vpliv na lastne plače. Deset odstotno povečanje števila imigrantov bi, po nekih raziskavah, vodilo v 0,5% znižanje plač domače delovne sile, medtem ko bi se plače imigrantov znižale za najmanj 2-3% (Jelenko, 2001, str. 28). Vendar pa je tukaj potrebno omeniti transparentnost in fleksibilnost trga dela v ZDA. Evropski trg dela je precej manj fleksibilen, torej lahko sklepamo, da so vplivi imigrantov na zaposlenost in mezde na trgu dela v EU verjetno drugačni kot na trgu dela v ZDA. Sicer pa se z značilnostmi trga dela v EU ukvarjam v šestem poglavju.

Na popolnem trgu dela so torej po ekonomski teoriji migracije tista sila, ki korigira premike mezd v posamezni državi od svetovnega povprečja. Zgoraj opisani teoretični primer predvideva brezposelnost le za krajši čas, dokler se mezda ne prilagodi svetovni ravni. Problem nastane, ker v realnosti skoraj ne poznamo popolnega trga dela, sploh pa to ni evropski trg dela. Na evropskem trgu dela delujejo namreč precej močni sindikati, kar naredi trg precej nefleksibilen, saj so zaradi delovanja sindikatov plače rigidne navzdol. To pomeni, da priliv novih migrantov na trg dela v EU ne bo znižal mezde in povzročil kratkoročne brezposelnosti, ampak se bo ta vpliv pokazal v brezposelnosti, ki bo trajala dalj časa, saj se trg ni mogel prilagoditi in poiskati ravnotežja preko znižane mezde, ampak samo preko povečane brezposelnosti. To je lahko razlog, zakaj EU zahteva prehodna obdobja, saj ima precej nefleksibilen trg dela, ki bi se po vsej verjetnosti prilagajal valu imigrantov preko povečane brezposelnosti. Problem razlage makroekonomske teorije migracije so torej predpostavke, ki jih uvede, saj vidimo da bi lahko ravno v teh predpostavkah fleksibilnega trga dela ležal razlog, zakaj EU uvaja prehodna obdobja na področju pretoka delovne sile. Če bi bil evropski trg dela popoln, potem bi bila s teoretičnega vidika prehodna obdobja nesmisel.

5.2.3 Teorija človeškega kapitala

Teorija človeškega kapitala obravnava migracije le kot prostovoljne migracije, povzročene s strani migranta samega. Migracija je interes posameznika, delavca. Tako na selitev gledamo kot na naložbo, oziroma investicijo v človeški kapital. Kot vemo, človeški kapital sestavljajo znanje, izobrazba in sposobnosti posameznika. Tako kot vsak drugi kapital tudi človeški kapital lahko oplemenitimo z naložbami, ki bodo v prihodnosti povečale blaginjo posameznika. Potencialni migrant torej tehta med sedanjo vrednostjo potencialnih koristi (predvsem večji pričakovani dohodki) in sedanjo vrednostjo stroškov (stroški migracije, izguba dohodka, psihični stroški izgube družine, prijateljev in drugih socialnih vezi, izguba javnih dobrin, kot je na primer pokojnina), ki jih ima s selitvijo. Če je neto sedanja vrednost selitve pozitivna, potem se posamezniku selitev izplača⁽²⁾. Sedanja vrednost neto koristi selitve pa bo večja, čim večje bodo koristi nove službe, čim manj je posameznik zadovoljen z staro službo, čim manjši bodo stroški s selitvijo (tako denarni, kot nedenarni) in čim daljše bo obdobje, v katerem bo posameznik zaposlen v novi službi (Ehrenberg, Smith, 1994, str. 327-328).

Pogled v to teorijo nam razloži kateri ljudje so potencialni selivci. Pridemo do nekaj podobnih spoznanj, kot nam jih je dala že klasična mikroekonomska razlaga migracije, kot na primer: da se bodo ljudje selili iz območij, kjer so slabe priložnosti na območja, kjer so te priložnosti boljše (zaslužek, možnost zaposlitve itd.), da se bodo selili mladi ljudje, saj je doba v kateri prihajajo koristi od investicije daljša, kar pomeni večjo neto sedanjo vrednost selitve. Velik del stroškov predstavljajo psihični stroški, ki so pri mladih ljudeh ponavadi manjši, zato lahko sklepamo, da so neporočeni ljudje brez otrok bolj mobilni. V model človeškega kapitala pri razlagi migracije lahko vključimo tudi stroške pridobivanja informacij o novem trgu dela. Vpliv razdalje med priselitveno in odselitveno državo lahko v modelu človeškega kapitala dodamo, saj le ta predvideva da bo neto korist selitve manjša in s tem tudi migracija manjša, večja ko bo razdalja med državami. Prvič zaradi tega, kar je lažje pridobiti pomembne informacije o trgu dela, ki je bližje (lažje in ceneje je priti do časopisov, večja je verjetnost, da ima potencialni migrant vezi na tem področju, prijatelje in znance, ki ga lahko oskrbijo z informacijami), drugič pa tudi zaradi manjših psihičnih stroškov. Ljudje se lažje in raje selijo na kratke razdalje in na področja, kamor so se selili njihovi predhodniki. Teorija človeškega kapitala ima vpleteno tudi

---

⁽²⁾ Sedanja vrednost neto koristi selitve = $\sum_{t=1}^T \frac{B_{jt} - B_{ot}}{(1+r)^t} - C$, kjer je:

B_{jt} = korist od nove zaposlitve j v letu t

B_{ot} = korist od stare zaposlitve o v letu t

T = čas, ko bo posameznik zaposlen v zaposlitvi j

r = diskontna stopnja

C = korist izgubljen s selitvijo (denarni in psihični stroški)

$\sum_{t=1}^T$ = seštevek letnih diskontiranih neto koristi v obdobju od 1 do T

tveganje oziroma možnost zmote pri odločitvi za selitev, saj se le ta kaže v ovrednotenju koristi in stroškov posameznega migranta (Ehrenberg, Smith, 1994, str. 330-333). Teorija človeškega kapitala torej odpravi določene pomanjkljivosti, ki jih lahko zasledimo pri klasični mikroekonomski razlagi, saj vplete bolj mehke elemente, ki vplivajo na odločitev za selitev. Omogoča nam vgraditev dejavnikov, kot so stroški migracije, tako denarni, kot tudi psihični, vpliv razdalje, vezi med migranti, tveganje in posameznikovo precej neracionalno razmišljanje. Posameznik tukaj ni racionalno bitje, brez vsakega socialnega ozadja, ampak sam ovrednoti koristi in stroške, ki ga z migracijo čakajo. Seveda pa s tem nastane cela vrsta problemov z denarnim ovrednotenjem teh mehkih dejavnikov, saj jih vsak posameznik ovrednoti drugače.

5.2.4 Teorija “push-pull”

Teorija “push-pull” skuša razložiti migracije z vplivom dejavnikov, ki jih najdemo na odselitvenem in priselitvenem območju. Na odselitvenem območju najdemo predvsem “push” dejavnike, ki potiskajo posameznika iz tega območja. Gre za brezposelnost, diskriminacijo (npr: etnično, versko, rasno, politično), upadanje in prenehanje določene ekonomske dejavnosti, naravne nesreče, odtujitev od skupnosti, neperspektivne razmere v skupnosti za osebni razvoj. Na priselitvenem območju pa delujejo “pull” dejavniki, ki privlačijo migrante na to ozemlje. Med takšne dejavnike spadajo ugodne možnosti za zaposlitev, napredovanje v službi, podjetniške in investicijske dejavnosti, boljše redno in dodatno plačilo, večja raznovrstnost različnih kulturnih, intelektualnih, prostočasnih in drugih dejavnosti, boljše klimatske in stanovanjske razmere, lažje in cenejše šolanje otrok itd. “Push-pull” teorija je dodala precej pri spoznavanju in razlaganju dejavnikov, ki povzročajo migracije. Čeprav se ji očita, da z navajanjem obeh vrst dejavnikov lahko zamegli odgovor na vprašanje, zakaj nekateri migrirajo, drugi pa ne, čeprav živijo na istem območju. Problem je tudi v tem, da je nemogoče natančno določiti, ali je prišlo do migracije zaradi prve ali zaradi druge skupine dejavnikov. Dejstvo pa je tudi, da migrant subjektivno ocenjuje pomembnost posameznih dejavnikov, kar pomeni veliko oviro pri preučevanju migracij (Malačič, 2000, str. 172-173). To teorijo je pri razlagi migracij iz post-socialističnih držav Evrope⁽³⁾ uporabila tudi Mednarodna organizacija za selitve (IOM) konec 90. let. Raziskali so “push” in “pull” dejavnike, ki naj bi oblikovali prihodnje migracije teh držav. Razlike med državami so kar precejšne, tako v “pull” kot v “push” dejavnikih.

Tako so v ZR Jugoslaviji, Hrvaški, Slovaški in deloma tudi v Romuniji prisotni tako etnični, kot tudi ekonomski “push” dejavniki. Med “pull” dejavniki je najpomembnejše dejstvo, da se smatra, da so življenjski pogoji, vključno z mezdo, v tujini boljši. Ta dejavnik je zelo prisoten v državah z največjim potencialom odseljevanja v tujino. Prebivalci Slovenije so dosti manj zaskrbljeni zaradi ekonomskih in etničnih problemov kot prebivalci katerekoli post-socialistične

---

⁽³⁾ V raziskavo so bile vključene: Poljska, Madžarska, Češka, Slovenija, Slovaška, Ukrajina, Belorusija, Romunija, Bolgarija, Hrvaška, ZR Jugoslavija (Srbija, brez Kosova, Črna Gora).

države. “Push” dejavniki v Sloveniji torej niso močni. Tudi “pull” dejavniki so za prebivalce Slovenije dosti manj pomembni kot za katerokoli post-socialistično državo. Čeprav lahko trenutno zaslužijo več in imajo boljše življenjske pogoje, so Slovenci precej zadovoljni z razmerami doma (Bevc et al., 2000a, str. 78). Dejstvo, da se Slovenci doma počutimo dobro in da pričakujemo vedno boljše razmere, nas naredi manj mobilne. Če torej upoštevamo majhno prisotnost “push” in “pull” dejavnikov v Sloveniji in nemobilnost slovenskega naroda, lahko pričakujemo zelo majhne selitve iz Slovenije ob odprtju trga dela EU. V tabeli številka 2 so vidni “push” in “pull” dejavniki in njihova pomembnost za prebivalce posameznih post-socialističnih držav. Deleži se nanašajo na delež prebivalcev, ki bi šli v tujino zaradi posameznega razloga (študija IOM ne navaja, ali gre za deleže med reprezentativno izbranimi anketiranci ali ocenjene deleže v celotnem prebivalstvu).

Tabela 2: Razlogi za odhod v tujino, 1998 (%)

Razlogi	Poljska	Češka	Slovaška	Madžarska	Slovenija	Hrvaška	ZR Jug.	Bolgarija	Romunija	Ukrajina	Belorusija
PULL dejavniki											
Življenjski pogoji	83	73	81	66	51	92	88	46	39	64	67
Plače	75	67	78	58	45	95	82	47	97	58	58
Izkušnje drugih	71	55	75	45	33	83	82	38	85	46	49
Dobra zaposlitev	73	42	55	45	41	69	35	29	83	37	38
Več svobode	42	36	65	36	21	69	84	25	68	41	44
PUSH dejavniki											
Etnični problemi	29	25	56	34	14	61	71	12	41	17	23
Ekonomski pogoji	61	48	64	45	32	64	69	33	70	43	48

Vir: Bevc et al., 2000a, str. 78.

Teorije migracije podobno interpretirajo vzroke in posledice migracije. Rezultati so odvisni od velikokrat nerealnih predpostavk. Ekonomska teorija nam da pri razlagi migracij več možnih odgovorov, vsekakor pa ne da razlage za prehodna obdobja na področju pretoka oseb v EU. Imigracije lahko zvišajo ali znižajo mezdo, lahko povzročijo ali odpravijo brezposelnost. Teorija torej ne uspe potrditi ali zavrni “škodljivega” vpliva imigracije na mezde in zaposlenost na določenem trgu dela, kar je najpogostejši argument pri imigracijskih politikah. Zakaj torej prehodna obdobja? V nadaljevanju bom iskala odgovor na to vprašanje v značilnostih trga dela v EU, torej bom preučila dejanske razmere, ki ga določajo in poskušala razložiti prehodna obdobja na ta način.

6. ZNAČILNOSTI TRGA DELA V EVROPSKI UNIJI

Vsak trg dela ima specifične lastnosti, tako tudi trg dela EU. V nadaljevanju bom poskušala najti razlago za prehodna obdobja v značilnostih tega: v nefleksibilnosti trga, v višini mezd,

delovanju sindikatov, brezposelnosti ipd. Ali so mogoče značilnosti trga dela v EU vzrok za prehodna obdobja?

6.1 NEFLEKSIBILNOST TRGA DELA V EU

Evropa ima precej nefleksibilen trg dela v primerjavi z ZDA. Tam je trg dela bolj konkurenčen, tržno voden. Med delodajalcem in delojemalcem so individualne pogodbe, s katerimi so določena razmerja. Zaposlovanje določajo dobički oz. splošna uspešnost podjetja. Te možnosti evropska podjetja nimajo. V Evropi kjer so sindikati zelo močni, ceno dela določa sistem kolektivnih pogodb. Uveljavljen je koncept zaposlitve za nedoločen čas. Podjetja delavca težje odpustijo, kar pomeni, da ga bodo tudi težje zaposlila. Največ omejitev pri odpuščanju imajo v Španiji, na Portugalskem, v Italiji in v Grčiji. Velika Britanija pa ima na tem področju največ fleksibilnosti. Vse države EU imajo kar precej določil, ki opredeljujejo delo zaposlenega, kot na primer: prepoved nočnega dela za ženske, omejeno število delovnih ur, omejeno število nadur. Zopet ima Velika Britanija na tem področju najbolj fleksibilna določila. V Veliki Britaniji so možna tudi pogajanja glede dopusta, medtem ko je to v drugih državah EU določeno z zakonom. Na splošno lahko rečemo, da imajo najbolj restriktivna določila na Portugalskem, v Grčiji in v Španiji, najmanj pa v Veliki Britaniji in na Danskem (Siebert, Addison, 1997, str. 321-234). Vse zgoraj opisane značilnosti evropskega trga dela pričajo o nefleksibilnem trgu dela, kar pomeni, da se ta trg ni zmožen hitro prilagoditi novemu valu imigrantov oziroma se temu prilagaja na drugačen način. Vendar kot bomo videli kasneje je ravno migracija tisti mehanizem, ki pomaga nefleksibilnemu trgu dela v smeri večje učinkovitosti oziroma konkurenčnosti. V nadaljevanju bom podrobneje predstavila delovanje sindikatov v povezavi z migracijo.

6.1.1 Delovanje sindikatov

Sindikati so monopol podobne organizacije, ki s svojim delovanjem postavljajo mezde nad tržno določenimi. Vpliv imigracije na zaposlenost in mezdo v državi gostiteljici je precej odvisen tudi od tega, kako bodo sindikati reagirali na nove imigrante. V primeru, da se sindikati ne zmenijo za nove imigrante, potem obstaja velika verjetnost, da bo brezposelnost v državi narasla. Poglejmo si nekatere možnosti delovanja sindikatov.

Recimo, da imamo manj in bolj usposobljeno delovno silo, ki sta komplementarna proizvodna dejavnika. Trg dela bolj usposobljene delovne sile je določen z delovanjem konkurenčnih sil ponudbe in povpraševanja. Sindikat skrbi za zaslužke manj usposobljenih in bolj usposobljenih. Skupne zaslužke želi maksimizirati. Na zaslužke bolj usposobljenih lahko sindikat vpliva le posredno, medtem ko je na trgu dela manj usposobljenih prisoten tudi z določanjem mezde nad tržno ravno. Pri imigraciji manj usposobljene delovne sile sindikat sprejme nižjo mezdo za

manj usposobljene delavce in s tem poveča zaposlenost. S tem se poveča povpraševanje po bolj usposobljenih delavcih, saj gre za komplementarna proizvodna dejavnika. Mezde bolj usposobljenih delavcev se povečajo. Padec prej netržno določene mezde manj usposobljenih delavcev povzroči, da je trg dela sedaj bolj konkurenčen. Skupna zaposlenost lahko pade ali pa se poveča, kar je odvisno od stopnje komplementarnosti med dvema vrstama delovne sile. Če pa imamo imigracijo bolj usposobljene delovne sile, povečana količina delavcev zmanjša tržno določeno mezdo na trgu dela. Povpraševanje po bolj usposobljeni delovni sili se poveča in zaradi komplementarnosti med proizvodnima dejavnikoma se poveča tudi zaposlenost manj usposobljene delovne sile. Imigracija bolj usposobljenih delavcev lahko povzroči porast mezde manj usposobljenih, vendar je to odvisno od reakcije sindikata. Položaj manj usposobljenih delavcev pa se je vsekakor izboljšal (Zimmermann, 1995, str. 56).

Veliko število sindikatov, ki imajo tudi veliko moč, najdemo na Švedskem, Irskem, Danskem in v Belgiji. Na Švedskem je bila "gostota" sindikatov v letu 1990 83%, kar pomeni, da pokrivajo večino delovne sile. V Španiji je bila ta gostota 11%, kar pomeni večjo fleksibilnost mezd. Velika Britanija, ki naj bi imela precej fleksibilen trg dela glede na ostale članice EU, je imela "gostoto" sindikatov kar visoko, 39% (Siebert, Addison, 1997, str. 229).

Delovanje trga dela v EU je precej ohromljeno zaradi številnih sindikatov, ki določajo minimalne mezde nad tržnimi mezdami in tako že v osnovi povzročajo brezposelnost. Imigracija je tista sila, ki lahko moč in delovanje sindikatov spremeni in tako omogoči tržnim silam prosto delovanje. V tem kontekstu je torej imigracija tuje delovne sile koristna, ker dela trg dela konkurenčnejši in fleksibilnejši. Sicer pa se moramo zavedati, da imajo sindikati oz. njihovo delovanje tudi vpliv na selitve, predvsem medregionalne. Sindikati namreč delujejo na državnih ravneh, kjer administrativno določajo mezde, ki so enake za vse regije in s tem zmanjšajo iniciativo za selitev.

6.1.2 Minimalna mezda

Minimalna mezda je administrativno določena mezda, ki je posledica dogovorov med vlado, delodajalci in sindikati in je vsiljena na trg dela. Postavljena je višje od tržne mezde, ki jo dasta ponudba in povpraševanje na trgu dela. Minimalna mezda ponavadi že sama po sebi povzroči brezposelnost, ki pa se v državi prejemnici le še poveča z novimi imigranti, saj je mezda v tem primeru navzdol rigidna. Določilo o minimalni mezdi ima vpeljano večina evropskih držav, kar pomeni, da obstaja možnost, da bi imigracija povzročila še večjo brezposelnost (Zimmermann, 1995, str. 55). Seveda pa je moč tega določila odvisna od tega, kakšen del trga dela določilo minimalne mezde zajema. Tako v Španiji določilo minimalne mezde zajema okoli 40% delavcev v industriji, v Belgiji, Franciji in na Portugalskem pa od 70-80% (Siebert, Addison, 1997, str. 229).

V januarju leta 2001 je imel Luksemburg največjo neto minimalno mezdo (1.070 evrov), sledile so Velika Britanija, Belgija, Francija, Irska, in Nizozemska, ki so imele od 800 do 900 evrov

neto minimalno mezdo. V Grčiji, Španiji in na Portugalskem je bila neto minimalna mezda okoli 500 evrov. V letu 1999 je 17% delavcev v Luksemburgu prejelo minimalno mezdo, 7,5% na Portugalskem, 2,6% v Španiji in 2,2% na Nizozemskem. V Veliki Britaniji je okoli 7% zaposlenih zasluži minimalno mezdo ali manj (Statistics in focus, 2001c, str. 1-2).

6.2 BDP IN MEZDE V EVROPSKI UNIJI

Ekonomsko motivirana migracija izhaja iz razlik med ekonomskim bogastvom oziroma ekonomsko situacijo med državami. Višina BDP p.c. (per capita, na prebivalca) je pogost indikator blaginje in razvitosti določene države. Večja bo razlika med BDP p.c., torej v razvitosti med državami, večja je verjetnost, da se bodo ljudje selili iz države z nižjim BDP p.c. v države z višjim BDP p.c. S tem si bodo poskušali izboljšati svoje ekonomske položaje. Seveda pa ne smemo govoriti samo o absolutni razliki med mezdami med državo izvora in državo prejemnico. Pomembna je tudi relativna mezda. Če dohodek, ki ga posameznik prejema, dosega socialno sprejemljivo raven, bo morala biti absolutna razlika med dohodki med državama precej velika, da bo posameznik pripravljen emigrirati. Drugače ljudje raje ostajajo (Tassinopoulos et al., 1998, str. 27-28). Če se razlike med BDP p.c. zmanjšujejo, se bo tudi iniciativa za migracijo postopno zmanjševala. Konvergenco BDP p.c. opazimo tudi med državami EU (vendar precej manj med regijami), kar pomeni da motiv selitve v državo z višjo blaginjo počasi izginja, saj se ekonomski položaji ljudi izenačujejo.

Zanimivo je pogledati razlike med BDP p.c. držav EU in držav kandidatk, saj lahko iz tega približno ocenimo iniciative za selitve. V spodnji tabeli lahko vidimo, kdaj bodo države kandidatke "ujele" države EU po velikosti BDP p.c. Slovenija naj bi to razliko izničila leta 2020, Bolgarija pa šele leta 2079. Torej lahko sklepamo, da bo več potenciala za selitev iz Bolgarije, kot iz Slovenije.

Tabela 3: Kdaj bodo kandidatke "ujele" države članice EU?

Država	BDP p.c. po PKM ⁽¹⁾ za leto 2000	Povprečje EU-15=100 leto 2000	Kdaj bo razlika med dohodki (predpostavka: vsako leto kandidatke rastejo za 2% točki hitreje kot EU-15)			
			60%	50%	40%	0%
EU-15	22.500	100%				
Slovenija	15.000	67%	---	---	---	2020
Češka republika	12.500	56%	---	---	2004	2029
Madžarska	10.700	48%	---	2003	2012	2037
Slovaška	10.300	46%	---	2004	2014	2039
Poljska	7.800	35%	2007	2018	2028	2053
Estonija	7.700	34%	2008	2019	2028	2054
Litva	6.200	28%	2019	2030	2039	2065
Latvija	5.800	26%	2022	2033	2043	2068
Romunija	5.700	25%	2023	2034	2043	2069
Bolgarija	4.700	21%	2033	2044	2053	2079

(1) PKM - pariteta kupne moči; z njo popraviš devizni tečaj med valutami za stopnjo inflacije v teh državah. Odkriva realno kupno moč prebivalstva.

Vir: http://www.hwwa.de/Publikationen/Intereconomics/2001/ie_docs_2001/ie0104-staubhaar.pdf

Vpliv imigracije na mezde je v ekonomski teoriji opisan s premikom krivulje ponudbe dela v desno, kar pomeni zmanjšanje mezde. Seveda to velja ob predpostavki homogenega dela. Drugače pa je vpliv na mezde odvisen od tega, ali so mezde fleksibilne in zmožne prilagajati se novi količini delovne sile. Vsekakor pa ima imigracija redistributiven učinek. Ker v realnosti delo ni homogeno, lahko imigracija določenega tipa delovne sile vpliva na mezde tega istega tipa delovne sile domačih delavcev. Imigracija torej različno vpliva na različne skupine delavcev. Tako je imigracija plavih ovratnikov v 80. letih v Nemčijo povzročila padec mezd domačih plavih ovratnikov, hkrati pa povzročila povečanje mezd belih ovratnikov. Pomembno je torej, kakšni imigranti prihajajo v državo gostiteljico: ali so nadomestki (substituti) ali komplementi domači delovni sili. Ker so ponavadi nadomestki (substituti) določenemu delu delovne sile in komplementi drugemu delu so učinki na mezde različni. Tako bodo imeli nekateri od imigracije korist, drugi pa izgubo (Zimmermann, 1998, str. 54-55). Kakšen je skupen učinek je vnaprej nemogoče napovedati, vsekakor pa je zaželen pozitiven učinek.

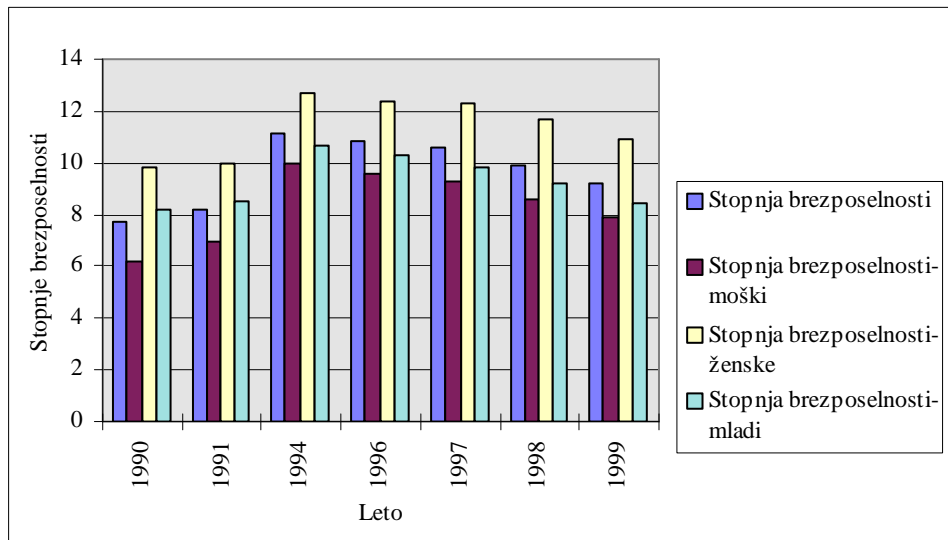
Večji zaslužek posameznika je ekonomski vzrok za imigracijo v državo, ki ta zaslužek nudi. EU je zaradi višjega standarda in zaradi višjih zaslužkov precej aktualna za ekonomske migrante. Večje so razlike med zaslužki med EU in ostalimi državami, večja je verjetnost za selitev v EU. Iz tega izhaja tudi strah pred množicami imigrantov, ki bi se zaradi višjih pričakovanih dohodkov selili v EU. Čeprav še obstajajo razlike med zaslužki med delavci v državah kandidatkah za članstvo in državah EU, te razlike niso tako velike, da bi nadomestile vse stroške migracije. Nekaj časa bodo med temi državami obstajale kratkoročne selitve (ekonomsko motivirane), nato pa se bo razlika med dohodki toliko zmanjšala, da ne bo več zadostne iniciative za selitev. Še enkrat naj omenim, da ima sama nemobilnost precejšno vrednost. Razlike med zaslužki morajo biti precej velike, da ima migrant zadostno iniciativo za selitev. Te razlike so mogoče dovolj velike v primeru držav "tretjega" sveta, kjer ljudje zaslužijo komaj za preživetje. V državah kandidatkah pa je situacija popolnoma drugačna. Pri tem ne smemo pozabiti, da je zelo pomembno, kako ljudje dojemajo prihodnje razmere v svoji državi: ali pričakujejo izboljšanje njihovega položaja, ali poslabšanje. Če velja, da ljudje pričakujejo izboljšanje njihovega življenja, kar se ponavadi pri priključitvi k EU tudi zgodi, bodo zelo verjetno ostali tam, kjer so.

6.3 BREZPOSELNOST V EVROPSKI UNIJI

Argument na katerega se pogosto sklicujejo omejevalne imigracijske politike je, da bodo imigranti v državi gostiteljici povečali brezposelnost in znižali plače domači delovni sili. Seveda je to precej močan argument predvsem za države, ki imajo same veliko stopnjo brezposelnosti in se z njo že leta bojujejo. V to kategorijo držav spadajo tudi države EU. Če primerjamo rast

zaposlenosti v EU, ZDA in na Japonskem, ugotovimo, da je glede na Japonsko in ZDA zaposlenost v EU rasla sorazmerno počasi. Sedaj je stopnja zaposlenosti v EU okoli 63% (Statistics in focus, 2001, str. 1). Cilj, ki si ga je EU zadala, je 70% stopnja zaposlenosti do leta 2010. Na sliki 4 si lahko ogledate stopnje brezposelnosti v EU po letih.

Slika 4: Stopnje brezposelnosti po letih v EU

Vir: Employment in Europe 2000, 2000, str. 85.

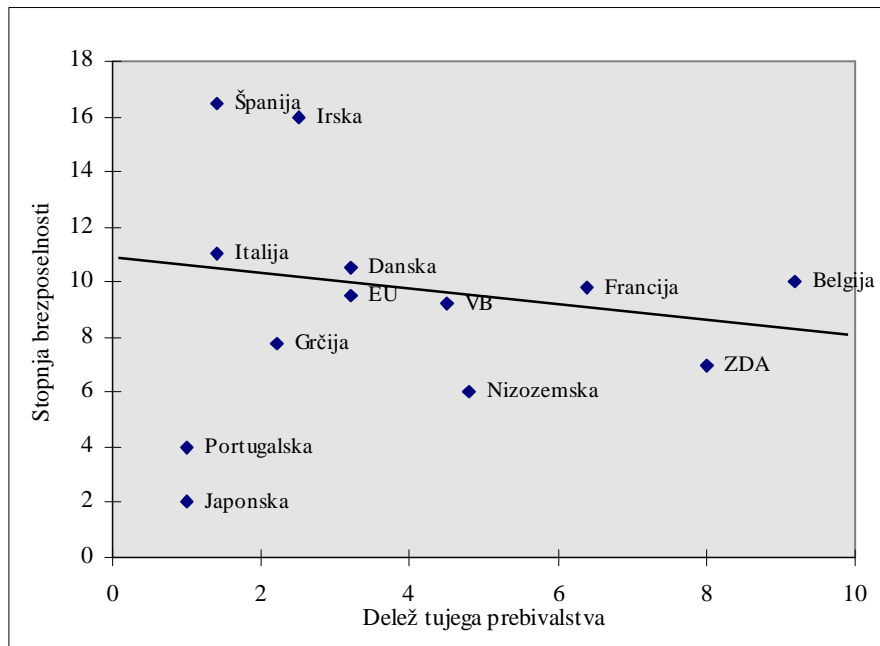
Stopnja brezposelnosti je začela hitro naraščati po letu 1975, ko je bila le 3,7%. Leta 1985 je bilo brezposelnih okoli 15 milijonov ljudi, kar predstavlja stopnjo brezposelnosti 9,9%. Po letu 1990 se je situacija poslabšala na kar 11,1% brezposelnost v letu 1994. Nato je brezposelnost začela padati in bila leta 1999 na ravni 9,2%. Večje probleme z brezposelnostjo so imele ženske in mladi ljudje. Dolgoročna brezposelnost se sicer zmanjšuje, vendar je še vedno okoli 4% (Employment in Europe 2000, 2000, str. 85). V letu 2000 je brezposelnost padla na 8,4%, kar predstavlja okoli 14 milijonov brezposelnih ljudi (Statistics in focus, 2001, str. 1).

Seveda se stopnje brezposelnosti razlikujejo glede na državo in regijo. To pa je pomemben podatek, saj iz njega lahko sklepamo, katera področja so bila za imigrante bolj privlačna zaradi nižje stopnje brezposelnosti. Zaposlenost oziroma brezposelnost je pomemben indikator blaginje določenega področja. Če je brezposelnost v določeni državi velika, bo verjetnost, da imigrant v državi gostiteljici dobi zaposlitev, precej manjša. Imigrant v taki državi tvega precej več, kot če se odloči imigrirati v državo, kjer je zaposlenost velika. Brezposelnost je torej eden izmed dejavnikov, ki lahko povzroči emigracijo v določeni državi (ko je brezposelnost velika), po drugi strani pa je eden izmed dejavnikov, ki privlači imigrante, tako imenovani "pull" dejavnik, v primeru nizke brezposelnosti. Tako bodo na primer v EU bolj privlačne Nizozemska, Luksemburg in Avstrija, ker imajo najnižje stopnje brezposelnosti. Če naredim sklep iz zgoraj opisane situacije, lahko rečem, da trg dela v EU ni preveč privlačen za imigrante, ker je brezposelnost precej velika. Seveda pa je res, da so imigranti različni, oziroma

prihajajo iz različnih okolij. Prihajajo iz držav, kjer vlada še večja brezposelnost, kar velja predvsem za imigrante iz "tretjih" držav. Za države kandidatke pri naslednji širitvi pa precej manj, saj imajo nekatere že sedaj nižje stopnje brezposelnosti od povprečja EU (med njimi tudi Slovenija). Sploh pa imigracija ni odvisna izključno od stopnje brezposelnosti, ampak od cele vrste dejavnikov, ki se imigrantom zdijo privlačni (mezde, socialno varstvo, izobraževalni sistem itd.) in se zato preselijo v državo, ki te lastnosti ima.

Pogosto si učinke imigrantov na zaposlenost in mezde razložimo s pomočjo ekonomske teorije. Ta pravi, da večja kot je zamenljivost med domačo in tujo delovno silo, večja je verjetnost da bo povečana imigracija zmanjšala mezde ali, v primeru, da ima država gostiteljica nefleksibilne mezde, povečala brezposelnost. Seveda je to le del zgodbe. Tuja delovna sila prinaša dodatne in drugačne dobrine in storitve. Velikokrat so imigranti komplementi domači delovni sili, kar poveča skupno produktivnost (in mezde). Imigranti predstavljajo tudi dodatno povpraševanje po dobrinah in storitvah, kar ima znan multiplikativen učinek (Zimmermann, 1995, str. 53). Ali bodo imigranti povečali brezposelnost oz. zmanjšali mezde domače delovne sile, je zelo težko odgovoriti. Večino empiričnih raziskav zanika negativne učinke imigracije na zaposlenost v državi prejemnici, nekatere pa najdejo celo precej pozitivnih učinkov. Na sliki 5 lahko opazujemo razmerje med stopnjo brezposelnosti in deležem tujega prebivalstva v nekaterih državah EU, EU skupaj, ZDA in na Japonskem. Opazimo lahko, da visok delež tujcev še ne pomeni avtomatično visoke stopnje brezposelnosti. Torej na zaposlenost vpliva verjetno še veliko drugih, močnejših dejavnikov, kot je imigracija. Seveda pa sliko 5 lahko interpretiramo še malo drugače. Zgoraj sem postavila trditev, da so države z visoko stopnjo brezposelnosti manj privlačne za imigrante in zato se imigranti izogibajo državam z visoko stopnjo brezposelnosti.

Slika 5: Stopnja brezposelnosti in delež tujega prebivalstva za nekatere države EU, EU kot celoto, ZDA in za Japonsko v letu 1991

Vir: Zimmermann, 1995, str. 54.

Stopnje brezposelnosti so v EU že dolgo precej visoke, kljub stalnim prizadevanjem in naporom za zmanjšanje tega problema. Brezposelni v Evropi predstavljajo že sedaj zelo veliko breme aktivnemu delu prebivalstva, saj želi EU svojim državljanom zagotoviti državo blaginje. To pa je ob tako visoki brezposelnosti zelo drago. Države EU čedalje težje vzdržujejo svoje sisteme pokojnin in nadomestil za brezposelne. Na aktivno prebivalstvo pada čedalje večje breme, ki bi bilo ob novih imigrantih po vsej verjetnosti še večje. Imigranti imajo namreč precej veliko tveganje brezposelnosti, saj imajo v povprečju nižjo stopnjo izobrazbe kot domača delovna sila oz. s seboj ne prinesejo zaželenih sposobnosti in kvalifikacij, s katerimi bi brez problema vstopili na trg dela v EU. Tako obstaja večja verjetnost, da bodo ostali brezposelni in koristili sistem podpore v EU. Vendar pa je to samo en del zgodbe. Imigranti namreč vplivajo tudi na količino pobranih davkov. Nekatere raziskave so namreč pokazale, da plačujejo migranti malenkost več prispevkov in prejemajo precej manj transfernih plačil. To si lahko razlagamo z ugodno starostno in spolno strukturo migrantov, saj so nadpovprečno zastopani v zaposlenem prebivalstvu in podpovprečno v vzdrževani skupini. Imigranti naj bi torej plačevali vsote davkov, ki presegajo stroške njihove uporabe javnih storitev (Jelenko, 2001, str. 26).

6.3.1 Brezposelnost tujcev v EU

Najprej nekaj podatkov o tuji delovni sili v EU. V EU je bilo leta 1995 zaposlenih okoli 7,77 milijona tujcev, kar predstavlja okoli 4,7 % celotne delovne sile (Tassinopoulos et al., 2000,

str. 54-55). Gre za okoli 29% porast od leta 1983, vendar je prišlo do največjega porasta v poznih 80. in zgodnjih 90. letih, kasneje pa se je rast precej umirila (Bevc et al., 2000, str. 86). Delež tuje delovne sile v celotni delovni sili je celo upadel. Spremembe v absolutnih številkah in deležih tuje delovne sile v celotni delovni sili so prikazane v tabeli spodaj.

Tabela 4: Tuja delovna sila v tisočih in deleži tuje delovne sile v celotni delovni sili v EU od leta 1983 do leta 1995

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
v tisočih	5544,5	5604,4	5769,4	5534,5	5849,4	5716,4	5761,6	5843,2	6100,1	6822,8	7180,6	7278,7	7770,8
v %	5,9	6,2	6,0	5,0	5,0	4,8	4,8	4,8	4,7	4,4	4,6	4,7	4,7

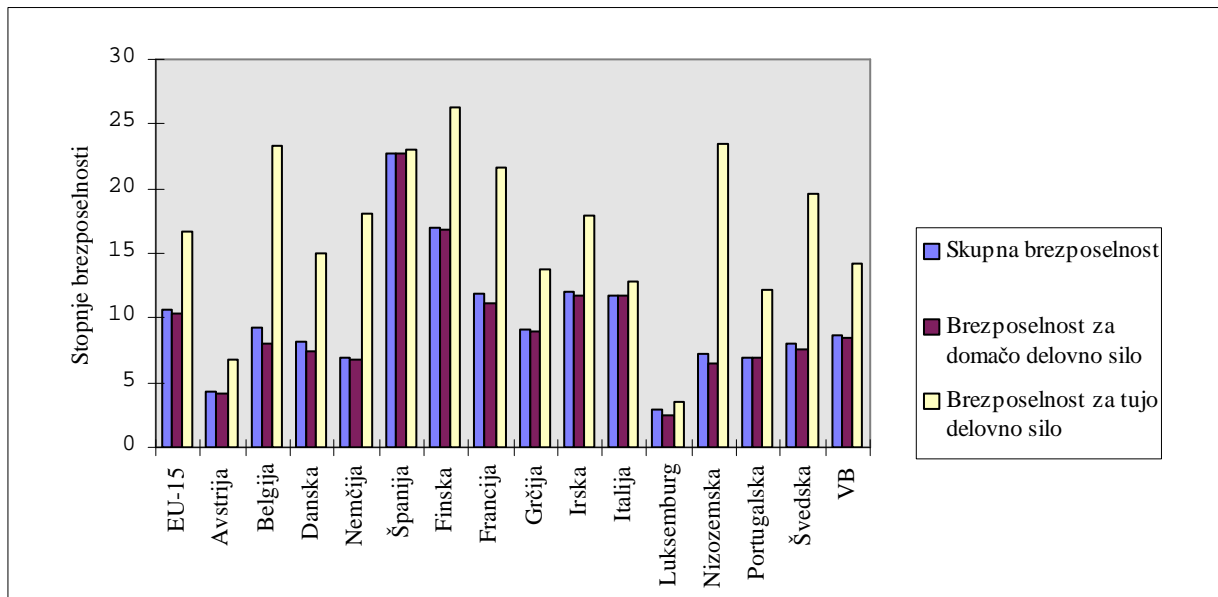
Opombe: Gre za podatke iz 12 držav, manjkajo Avstrija, Švedska in Finska.

Vir: Tassinopoulos et al., 2000, str. 54-55.

Seveda je obseg tuje delovne sile precej različen glede na državo članico. Tako lahko članice EU razdelimo v tri skupine, glede na obseg tuje delovne sile v celotni delovni sili za leto 1998: v prvi je Luksemburg (55%), v drugi so Avstrija, Nemčija, Belgija, Francija in Švedska (med 5% in 10%) in v tretji Nizozemska, Velika Britanija, Danska, Italija, Španija in Portugalska (pod 5%) (Bevc et al., 2000, str. 79). Večina tuje delovne sile v Evropi je bilo leta 1995 koncentrirane v Nemčiji in Franciji, skupaj 4,63 milijona delavcev. Sledi Velika Britanija. Največja skupina tuje delovne sile v Nemčiji so Turki, Jugoslovani in Italijani. V Franciji so to Portugalci, Alžirci in Maročani, v Veliki Britaniji pa Irci. Turki kot delovna sila prevladujejo tudi na Nizozemskem in kot druga največja skupina v Avstriji. Jugoslovani so največja skupina v Avstriji in druga največja na Švedskem. Italijani so največja skupina v Belgiji. Ko opazujemo izvore delovne sile v določeni državi, ugotovimo, da se tuja delovna sila koncentrira v zanjo specifični državi uvoznici delovne sile (Salt et al., 2000, str. 106-107). Te povezave in razloge zanje bom navedla kasneje v poglavju o mrežah tujcev v EU. V prilogi na sliki številka 2 lahko za leto 1995 razberemo deleže delovne sile po izvoru delovne sile v vseh 15 državah EU.

Če primerjamo stopnje brezposelnosti domače in tuje delovne sile, lahko ugotovimo, da ima tuja delovna sila precej večje stopnje brezposelnosti. Tudi nihanja v stopnji brezposelnosti so pri tujcih večja. Brezposelnost tujcev se je v 90. letih povečala na celotnem območju EU (Bevc et al., 2000, str. 80).

Slika 6: Stopnje brezposelnosti v državah EU po izvoru delovne sile v letu 1995

Vir: Tassinopoulos et al., 1998, str. 60.

Vzroki za povečevanje te brezposelnosti so (Bevc et al., 2000, str. 80-81):

- razkorak med novimi zaposlitvenimi potrebami spreminjajočega se trga dela in neustreznimi značilnostmi priseljenih delavcev,
- spremembe pri izdaji delovnih dovoljenj tujcem oziroma politika krčenja pravic priseljenih,
- podrejanje celotnega družbenega razvoja zahtevam ekonomske učinkovitosti in posledično vodenje protekcionalistične politike v posameznih državah in diskriminacija tujcev,
- povečanje notranje mobilnosti državljanov EU in
- zaviranje mobilnosti tujcev iz držav nečlanic znotraj območja EU.

Novejše oblike zaposlovanja tujcev v razvitih državah v 90. letih so: povečanje začasnega zaposlovanja tujcev, zaposlovanje bolj izobraženih, samozaposlovanje, zaposlovanje v storitvenih dejavnostih in povečanje nelegalnega zaposlovanja. Vzrokov za spremembe v zaposlovanju tujcev je veliko, mednje sodijo spremembe gospodarske strukture v državah EU in vse večje reguliranje povezanih trgov dela in gospodarstev članic EU. Potreba po tuji delovni sili glede na demografsko sliko držav EU narašča, vendar je propustnost za tuje delavce v te države za stalno (pridobitev političnih in socialnih pravic, družinsko združevanje itd.) zelo omejena. Povečuje pa se začasno zaposlovanje oziroma selektivno zaposlovanje za določen čas. Z vključevanjem začasnih priseljencev na trg dela v državah EU se večja prožnost tega trga in odpravlja sektorsko pomanjkanje delavcev. Istočasno se države s tem izognejo plačevanju stroškov za socialno varnost, ki bi nastali v primeru stalne zaposlitve tujcev. Dovoljenje za bivanje na podlagi zaposlitve se pogojuje s triletnim do petletnim obdobjem. Brez trajnejšega zaposlitvenega statusa je težje pridobiti socialne in druge pravice, ki izhajajo iz statusa stalnega bivališča ali državljanskih pravic oseb. Države članice EU so bilateralne sporazume o kontingentih gostujočih delavcev iz 60. let zamenjale z različnimi politikami začasnega zaposlovanja (enoletne pogodbe z dvakratnim možnim podaljšanjem). To zlasti velja

za zaposlovanje izobraženih priseljencev, strokovnjakov v storitvenih dejavnostih in v mednarodnih podjetjih. Če pogledamo statistiko je očiten rastoči trend “kratkoročnih” delovnih selitev v države EU. Te selitve imajo značaj ekonomske in delovne prilagoditve in ne socialne integracije. To pomeni, da se osebe preseljujejo glede na možnosti dela v širšem, globalnem okolju in ne glede na ostale značilnosti tega okolja, v katero se morda niti ne bi želeli vključiti. To pa je delno v nasprotju z nacionalnimi politikami držav članic in skupno migracijsko politiko EU ter zahtevami po socialni integraciji priseljenih (Bevc et al., 2000, str. 79).

Kako je oseba zaposliva, je odvisno od: starosti, spola, državljanstva, stopnje izobrazbe, izkušenj, znanja jezika države gostiteljice in dolžine preživetega obdobja v državi gostiteljici (Trends in International Migration, 2000, str. 51-52). Eden najpomembnejših razlogov, s katerim lahko razložimo veliko stopnjo brezposelnosti med tujo delovno silo, je izobrazba oziroma sposobnosti, ki jih delodajalci v EU zahtevajo. V povprečju ima tuja delovna sila nižjo stopnjo izobrazbe. Problem pa je tudi usposobljenost za opravljanje določenega dela. Imigrant, ki bo ponudil na trgu dela delodajalcu točno tisto, po čemer on povprašuje, ne bo imel problema s pridobitvijo zaposlitve. Takega imigranta ne bodo ovirale meje, kontrole o sposobnostih ob vstopu na trg dela EU in tudi ne prehodna obdobja. Prehodna obdobja naj bi članicam EU dala možnost večjega nadzora nad pritokom imigrantov, hkrati pa tudi večji pregled nad značilnostmi, ki jih ti imigranti imajo. S tem mislim na določene sposobnosti in kvalifikacije, ki jih bo posameznik moral posedovati, če bo želel vstopiti na trg dela. Posebno Velika Britanija izvaja strogo kontrolo priseljenih glede na potrebe trga dela. Visoko kvalificiranim imigrantom nudi stalno bivanje, ostalim pa le začasne oblike bivanja in omejene možnosti zaposlitve. Visoke kvalifikacije in ustrezna izobrazba so torej predpogoj preživetja na trgu dela v EU. V spodnji tabeli je razvidno, da so v povprečju tujci manj kvalificirani, iz česa lahko sklepamo, da bodo težje našli zaposlitev.

Tabela 5: Deleži ljudi z nizko, srednjo in visoko izobrazbo v državah EU po izvoru za leto 1995

Domača delovna sila			Tuja delovna sila iz držav EU			Tuja delovna sila iz držav, ki niso v EU		
nizka	srednja	visoka	nizka	srednja	visoka	nizka	srednja	visoka
37,3	42,6	20,1	48,0	33,8	18,2	52,1	33,7	14,2

Vir: Tassinopolous et al., 1998, str. 62.

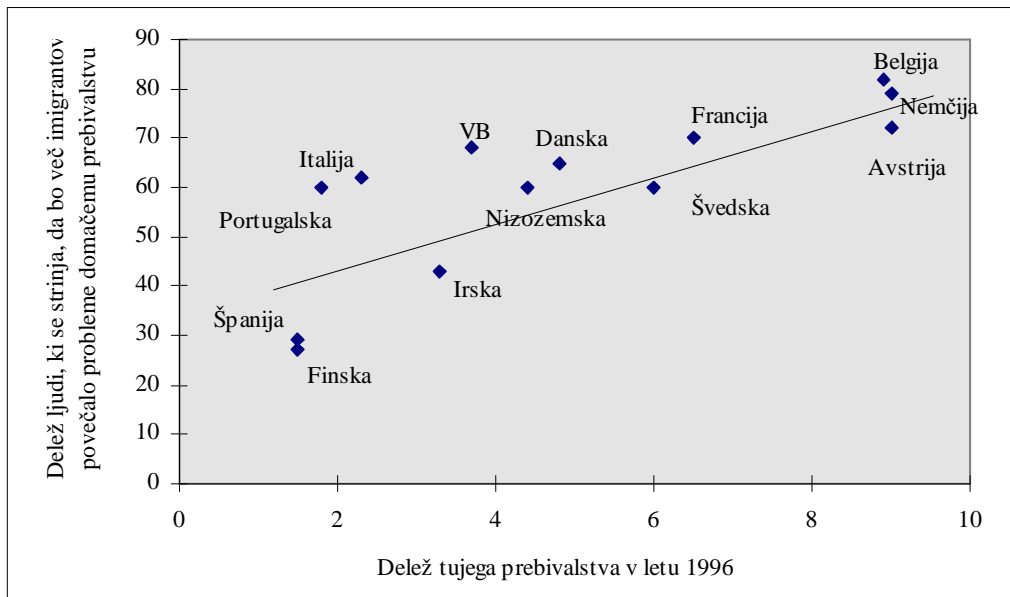
Visoko brezposelnost med tujci si lahko razložimo tudi s sektorji, v katerih se zaposlujejo, saj lahko opazimo koncentracijo tuje delovne sile v določenih sektorjih v gospodarstvu. Tujci se zaposlujejo predvsem v storitvenem sektorju oz. v delovno intenzivnih poklicih. Vendar so to hkrati tudi sektorji, kjer zaposlenost pada hitreje od povprečja, oziroma so ti sektorji bolj občutljivi na gospodarske cikle in v njih zaposlenost bolj varira. Govorim o sektorju

gradbeništva, trgovine, hotelirstva in gostinskih storitev, kjer so ponavadi precej fleksibilna, vendar tudi slabo plačana in težka delovna mesta (Salt et al., 2000, str. 125). Hkrati pa velja, da se naslednje generacije imigrantov, ki se rodijo v državi gostiteljici, ne želijo več zaposliti na delovnih mestih, ki so tipična za migrante. Na novih delovnih mestih pa se težko zaposlijo, saj jih ponavadi poleg premajhnih kvalifikacij ovira še diskriminacija. Nemčija ima okoli tretjino tuje delovne sile zaposlene v industriji (proizvodnja plastike, gume, azbesta). Belgija, Irska, Francija in Nizozemska imajo v industriji zaposlenih okoli 25% tuje delovne sile. Seveda v vseh teh primerih govorimo o legalnih zaposlitvah tujcev. Lahko pa sklepamo, da so številke tuje delovne sile podcenjene zaradi obsežnega nelegalnega zaposlovanja tujih delavcev. Problem je tudi primerljivost podatkov med državami, saj so nomenklature poklicev in sektorjev precej različne (Salt et al., 2000, str. 126). Dejstvo, da obstajajo določeni poklici, ki so "rezervirani" za tujo delovno silo, nam poda tudi delni odgovor na vprašanje, ali imigracija povzroča brezposelnost. Težko trdimo, da jo povečuje za domače prebivalstvo, ker je le to zaposleno v drugih poklicih in sektorjih. Povečana imigracija povečuje brezposelnost kvečjemu imigrantom, ki že delajo v državi gostiteljici in ne domačemu prebivalstvu. Tako tudi zmanjšanje imigracije ne bo povečalo zaposlenosti domačega prebivalstva. Ti se namreč raje odločijo ostati dalj časa brezposelni in dobivati podporo, kot da bi se zaposlili v poklicih, ki "pripadajo" migrantom (v Španiji je ta pojav zelo pogost).

Prehodna obdobja lahko razložimo z visoko stopnjo brezposelnosti, ki je zelo vztrajna in zato zbuja v ljudeh strahove. Čeprav je bilo s številnimi raziskavami potrjeno, da povečana imigracija zelo malo vpliva na brezposelnost ljudi na splošno, ampak predvsem na brezposelnost samih migrantov, to ni pomirilo teh strahov. Ker imajo migranti ponavadi nižjo stopnjo izobrazbe in so bolj nagnjeni k brezposelnosti, predstavljajo večje potencialno breme za aktivno prebivalstvo. Dejstvo, da so nekomu na trgu dela migranti nadomestki (substituti), tudi ne pripomore k zmanjšanju tega strahu. Na sliki 7 lahko vidimo, kako število tuje delovne sile v državi vpliva na mnenje, da imigranti povečujejo probleme domače delovne sile. Večje kot je število tujcev v državi, večji je procent ljudi, ki se strinja s trditvijo, da bo imigracija povzročila večje probleme za domačo delovno silo, od tod pa izhaja želja po prehodnih obdobjih.

Slika 7: Deleži ljudi, ki se strinjajo, da bi povečana imigracija prinesla probleme, glede na delež tujega prebivalstva v letu 1996

Vir: http://www.frb.org/english/news/european_conferences/presentationen_23jun01.pdf

6.4 PROBLEMI STANOVANJSKE POLITIKE

Z novimi imigranti se razpoložljiv prostor za življenje zmanjšuje. Na trgu nepremičnin, kjer so te izredno drage, novi povpraševalci še naprej dvigujejo cene. Še bolj pomembno pa je dejstvo, da je neučinkovit trg nepremičnin lahko velika ovira za migracijo. Potencialni migrant se ne bo preselil, ker ve, da bo težko pridobil stanovanje ali hišo, oz. ve da so te dobrine zelo drage in tako skoraj nedosegljive. Hkrati pa bo hotel obdržati nepremičnino, ki jo že poseduje oziroma ne bo tvegala možnosti, da to nepremičnino izgubi, kot bi jo v primeru selitve. Prav take probleme ima na primer Španija, kjer visoke cene in davki na nepremičnine pogosto ohromijo migracije (Tassinopoulos et al., 1998, str. 35). Ko so se delavske migracije v večji meri zaključile in so začele prevladovati druge vrste migracije, predvsem združevanje družin, se je močno povečal odstotek žensk in otrok v migracijah. V primeru, ko se je k delavcu priselila še njegova družina, je bilo vprašanje stanovanja in drugih nujnih dobrin še bolj pomembno. Ker so se te imigracije povečevale, se je povečevalo tudi povpraševanje po stanovanjih in s tem je cena stanovanj še porasla (Mencin, 2000, str. 8-9).

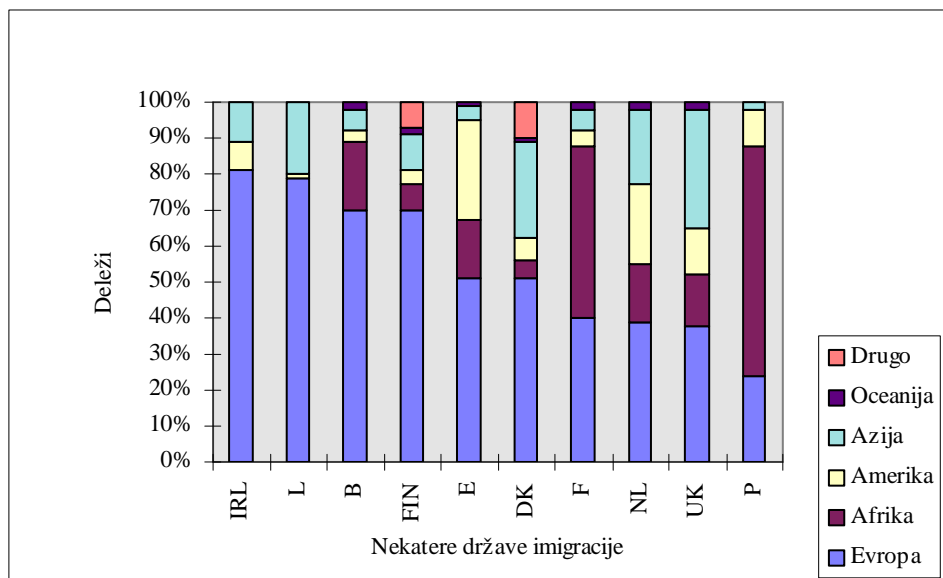
6.5 MREŽE TUJCEV V EVROPSKI UNIJI

Pri selitvah, oziroma izbiri kam se seliti, velikokrat odločajo povezave, ki jih tujci že imajo v določeni državi gostiteljici. Tujci so zato koncentrirani na določenem geografskem območju (večinoma na urbanih področjih, kjer se hitro razvija določena vrsta industrije). S tem je njihova selitev precej manj tvegana, saj jim predhodniki, ki so si v novi državi že ustvarili in uredili življenje, nudijo številne informacije o delu, stanovanju, kulturi ipd. Take mreže zmanjšujejo stroške selitve, kar naredi države, v katerih imajo potencialni migranti svoje predhodnike, precej bolj privlačne. Seveda te mreže obstajajo tudi v članicah EU in dejstvo je,

da se ravno države z največjimi mrežami migrantov najbolj zavzemajo za prehodna obdobja, saj je verjetnost imigracije v te države večja. Te povezave, ki bodo kar precej določale smer selitve in izvor imigrantov v prihodnosti, so se oblikovale že v preteklosti. Migracije v preteklosti pa so izhajale iz kolonialnih vzrokov ali kakšne druge zgodovinske povezave med državami, iz jezika, bližine določene države, delovnih selitev itd. Zato je pomembno, da predstavim nekaj takih povezav med tujci v državah članicah EU (Zimmermann, 1995, str. 51-52). Ker naturalizacija tujega prebivalstva precej popači podatke, ki se nanašajo na tuje prebivalstvo, bom uporabila podatke o prebivalstvu rojenem na tujem, torej ne v državi gostiteljici. Pri tem moram opozoriti na problem pomanjkanja podatkov o državi rojstva, saj marsikatera država tega podatka ni zabeležila ob preučevanju svojega tujega prebivalstva. Vzela bom podatke iz leta 1993 in 1994, odvisno od tega, kateri podatek je sploh dosegljiv.

Iz podatkov o prebivalstvu rojenem na tujem v določeni državi lahko izluščimo kakšen vpliv imajo bližina, zgodovina in skupni jezik na smer in velikost migracij v določeni državi gostiteljici. Če torej preučimo deleže tujega prebivalstva, ki je bilo rojeno na tujem v celotnem tujem prebivalstvu v letu 1993 ali 1994, ugotovimo, da je ta delež največji v Luksemburgu (30,2%), medtem ko je absolutno število tujcev, ki so bili rojeni na tujem največje v Franciji (6,2 milijona) (Salt et al., 2000, str. 54). Luksemburg in Irska imata največji delež na tujem rojenih ljudi, vendar v državah EU. To lahko razložimo z dejstvom, da nobena od teh dveh držav nima kolonialne preteklosti. Kakšna je preteklost določene države lahko ugotovimo precej hitro, ko pogledamo porazdelitev ljudi, rojenih na tujem, glede na kontinente. Migranti iz Afrike so najbolj opazni v Franciji, kamor se je naselilo kar dve tretjini imigrantov, ki so prišli iz Afrike, ter na Portugalskem. Azija je izvor imigrantov na Dansko in v Veliko Britanijo. Američani so pomembna imigrantska skupina v Španiji in na Nizozemskem. Ko gledamo te selitvene vzorce, lahko ugotovimo, da se ljudje iz določenih območij selijo na točno določena, za njih specifična območja. Tako Francija, kot tudi Velika Britanija sta bili v preteklosti veliki kolonizatoriki, kar se vidi v izvoru njunih imigrantov. Zgodovinske vezi so razlog tudi za obsežno prisotnost imigrantov iz Irske v Veliki Britaniji in obratno. Delovne migracije lahko razložijo, zakaj je četrtnina tujcev, ki so bili rojeni na tujem, v Luksemburgu iz Portugalske. Na Nizozemskem je več kot polovica ljudi rojenih na tujem iz bivših kolonij (Indonezija, Antili) ali iz držav z delavskimi emigracijami (Turčija, Maroko). Skandinavske države imajo veliko število beguncev iz bivše Jugoslavije, Pakistana, Irana, Somalije, Vietnama in Libanona. Kolonialna preteklost je pomemben izvor ljudi, ki so bili rojeni na tujem tudi za Španijo, Francijo in Belgijo. V Španiji je veliko tujcev, ki so bili rojeni v Venezueli, Argentini in na Kubi, kar gre pripisati podobnosti v jeziku. Lega Španije in delovne migracije razložijo prisotnost ljudi iz Francije in Maroka. V Franciji je več kot tretjina tujega prebivalstva rojenega na tujem iz Alžirije, Maroka in Tunizije (Salt et al., 2000, str. 56-59). Vse zgoraj opisano vidimo tudi na sliki 8.

Slika 8: Prebivalstvo rojeno na tujem za nekatere države imigracije v EU v letu 1993 ali 1994 po kontinentu rojstva, v deležih⁽¹⁾

⁽¹⁾ Legenda: IRL - Irska, L - Luksemburg, B - Belgija, FIN - Finska, E - Španija, DK - Danska, F - Francija, NL - Nizozemska, UK - Velika Britanija, P - Portugalska.

Vir: Salt et al., 2000, str. 57.

Iz preteklosti lahko sklepamo na sedanost. Kam se bodo selili ljudje iz določenih držav, kontinentov in kakšen je potencial teh selitev? Največji potencial trajnega odseljevanja med post-socialističnimi državami imajo ZR Jugoslavija, Hrvaška in Romunija, zaradi etničnih pritiskov in precej nizke življenjske ravni⁽⁴⁾. Države z nagnjenostjo h kratkoročnemu odseljevanju⁽⁵⁾ so: Češka, Slovaška, Madžarska, Poljska in Ukrajina. Glavni razlog odseljevanja za te države so višje plače na zahodu. Države z zelo majhnim potencialom odseljevanja so Belorusija, Bolgarija in Slovenija, čeprav so razlogi za majhne potencialne selitve popolnoma različni, saj je Slovenija med temi državami najbolj razvita, Bolgarija in Belorusija pa najmanj. Kakšni so interesi pri selitvah iz teh držav, si lahko ogledate v prilogi v tabeli 6. Za večino preučevanih držav je Nemčija najbolj zelena država za delo, za trajno odselitev pa bistveno manj. Za emigracijo so najbolj priljubljene države "Novega sveta" (ZDA, Kanada, Avstralija). Avstrija je z izjemo sosednjih držav (Češke, Slovenije, Madžarske) precej manj zaželena država za delo kot Nemčija (Bevc et al., 2000a, str. 74-78).

V EU prihaja vse več migrantov, ki niso iz bližnjih dežel, ampak iz bolj oddaljenih držav Sredozemlja in Afrike⁽⁶⁾. Največji interes za migriranje so izrazili prebivalci Senegala in Gane, približno 40% vprašanih. Tudi pri prebivalcih Turčije je ta procent kar visok - 27%. Vendar je

⁽⁴⁾ V raziskavo IOM (International Organization for Migration) iz leta 1998 je bilo vključenih 11 držav: Poljska, Madžarska, Češka, Slovenija, Slovaška, Ukrajina, Belorusija, Romunija, Bolgarija, Hrvaška, ZR Jugoslavija (Srbija, brez Kosova, Črna Gora).

⁽⁵⁾ Kratkoročne delovne selitve vključujejo sezonsko delo, slučajnostno delo ali dnevne migracije. Delavci pridejo za kratko obdobje in pogosto na zelo kratke razdalje. To so delavci, ki pridejo za dan, teden ali sezono na delo ali legalno ali ilegalno kot turisti. Odprtje meja in izboljšanje komunikacijskih povezav je spodbudilo to vrsto gibanj. Sem ne spadajo "gostujoči" delavci, ki pridejo na delo za nekaj let.

⁽⁶⁾ Raziskava, ki se je začela leta 1994, je bila narejena na petih glavnih pošiljateljicah migrantov: Turčiji, Maroku, Egiptu, Senegalu in Gani. Preučevali so predvsem vzroke oziroma dejavnike, ki vplivajo na odločitev emigriranja v teh državah.

procent ljudi, ki nameravajo migrirati v toku dveh let precej manjši za vse preučevane države - okoli 5%. Sicer pa si podrobno sliko potencialne migracije lahko ogledate v prilogi na sliki 3. Glavni pošiljateljici migrantov v EU sta Turčija in Maroko. Turki se selijo predvsem v Nemčijo in Avstrijo, Maročani pa v Francijo, Italijo in Španijo. Italija sprejme veliko migrantov tudi iz Gane in Senegala (Statistics in focus, 2000b, str. 1-5).

Dejstvo je, da te države precej zaostajajo za državami EU. Čeprav so ljudje v teh državah zaposleni, zaslužijo tako malo, da se zelo težko preživljajo, torej so precej revni. To je precej velika iniciativa za migracijo v države, kjer bi si migrant svoj ekonomski položaj lahko izboljšal. In ker imajo te države številno prebivalstvo, lahko pričakujemo velike ekonomsko motivirane migracijske tokove iz teh smeri. Pomembna je tudi "migracijska kultura" v teh državah. Ti ljudje so se precej selili v preteklosti in zato migracijo sprejemajo precej lažje. Mladi ljudje se selijo brez velikih problemov, saj se je preselilo že veliko njihovih prijateljev in sorodnikov. To pa pomeni, da imajo potencialni migranti iz teh držav močne povezave s tujino, kar pomeni hiter in zanesljiv dostop do pomembnih informacij (o plačah, zaposlenosti, socialnih koristih, zdravstvenemu sistemu itd.), kar naredi migracijo cenejšo in privlačnejšo. V prilogi si lahko ogledate tabelo 7, kjer so prikazani viri informacij o državi gostiteljici, glede na državo prejemnico. EU ima precej radodaren socialni sistem, ki je tudi privlačen faktor za te imigrante. Iz vsega zgoraj povedanega lahko sklepamo, da imajo migracije iz Sredozemlja in Afrike večji potencial, kot migracije iz Srednje in Vzhodne Evrope. V zadnjem času je zaznati tudi precej imigrantov iz Kitajske, ki so že kar precej vidna skupina v Italiji in Španiji, zato tudi v prihodnje lahko pričakujemo povečano migracijo iz Azije, saj gre za veliko število ljudi (Trends in International Migration, 2000, str. 43). Torej imigranti v EU prihajajo iz vse bolj oddaljenih držav, iz različnih okolij in kultur.

7. SKLEP

Širitev EU je eden njenih največjih izzivov v prihodnosti. Pomeni namreč širitev področja stabilnosti, miru, ekonomske blaginje, socialne enakosti in demokracije. Biti državljan EU

pomeni imeti določene pravice, kot je na primer pravica do prostega gibanja in prebivanja oseb v katerikoli državi EU. Vendar je EU v nasprotju s to logiko uvedla prehodno obdobje na področju pretoka oseb za države kandidatke za članstvo v EU. Sedanje države članice EU bodo lahko do sedem let omejevale priliv delavcev iz območja kandidatk. V diplomskem delu sem poskušala najti vzroke za te omejitve. Vzroke sem iskala v zgodovini migracij na ozemlju današnje EU, v ekonomski teoriji in v specifičnih značilnostih trga dela v EU. Povsod sem iskala dokaze o "škodljivosti" migracij, iz katerih naj bi izhajala zahteva po prehodnih obdobjih.

Največkrat uporabljen argument v restriktivni imigracijski politiki je, da imigranti v državi gostiteljici zmanjšujejo plače in povečujejo brezposelnost domači delovni sili. Empirične raziskave so to v večji meri zanikale. Imigranti kvečjemu zmanjšujejo mezde in zaposlenost za njihove predhodnike. Vseeno sem poskušala najti dokaz za to trditev v ekonomski teoriji. Teorija pri svoji razlagi vpliva imigrantov na mezde in zaposlenost uporablja zelo nerealen predpostavko popolnega trga dela. V kolikšni meri bodo imigranti vplivali na mezde in zaposlenost je odvisno od stopnje zamenljivosti oz. komplementarnosti med domačo in tujo delovno silo. Teorija ne more razložiti prehodnega obdobja, ker vzroki za prehodno obdobje ležijo v dejstvu, da EU nima popolnega trga dela, teorija pa potrebuje ravno to predpostavko pri svoji razlagi migracij. Trg dela v EU je določen z delovanjem sindikatov, ki določajo mezde nad tržno ravni in tako ustvarjajo brezposelnost. Trg dela se prilagaja novim imigrantom le preko količine, zaposlenosti in ne tudi preko mezde, ker je ta navzdol rigidna. EU torej ščiti neučinkovitost svojega trga dela s prehodnimi obdobji. S prehodnimi obdobji ščiti tudi svoj radodaren socialni sistem, katerega vzdrževanje je že sedaj zelo drago. Imigranti so namreč bolj nagnjeni k brezposelnosti in tako je verjetnost koriščenja tega sistema večja. S prehodnimi obdobji se ščitijo tudi tisti, ki bi z imigracijo izgubili.

Vzrok za prehodna obdobja lahko najdemo tudi v zamujanju EU pri pripravi ustrezne imigracijske politike. EU se je očitno "ustrašila" lastne odločitve o področju brez meja, saj je s tem izgubila občutek varnosti, katerega sedaj želi pridobiti s prehodnimi obdobji. Razloge za zamudo pri pripravi imigracijske politike lahko iščemo v zelo pozni politizaciji tega vprašanja, v različnih interesih posameznih držav in interesnih skupin znotraj teh držav in v dejstvu, da se je potreba po ustrezni imigracijski politiki pokazala predvsem v 90. letih. Hitro lahko opazimo dva trenda: politika migracij znotraj EU je postajala vse svobodnejša, politika zunanjih migracij pa vse restriktivnejša. Vse pomembnejši je doprinos posameznika k razvoju države gostiteljice oziroma zadovoljitev določene potrebe na trgu dela. Imigracijska politika naj bi imela nalogo kontroliranja in reguliranja migracijskih tokov in tudi integriranja posameznika. Prehodno obdobje na področju pretoka delovne sile za nove članice je rezultat neučinkovitosti imigracijske politike. Hkrati pa bo EU omogočilo, da v tem času izgradi in usposobi svojo imigracijsko politiko za prihodnje migracije. Usklajevanje vseh različnih interesov držav zahteva čas. Čas zahteva tudi priprava kandidatk za vloge mejnih držav v EU, ki naj bi v bodočnosti zagotovile varnost, ta čas pa so pridobili s prehodnimi obdobji. Pomemben pa je še

en vidik imigracijske politike. Stopnje rodnosti v EU so na zelo nizki ravni in v marsikateri državi ne zagotavljajo več enostavne reprodukcije. Migracije postajajo glavni vir rasti prebivalstva. Tako so migracije dobile povsem novo vlogo odpravljanja motenj v reprodukcijskem procesu. Prenizka rodnost in staranje prebivalstva sta prinesla potrebo po imigraciji mlajšega, aktivnega prebivalstva, ki bo lahko vzdrževalo "staro" Evropo. To neizpodbitno dejstvo bo morala pri oblikovanju svoje imigracijske politike upoštevati tudi EU. Pričakujemo lahko torej, da bodo prihodnje imigracije v EU oblikovale tudi demografske razmere.

Nekateri verjamejo v masovne selitve iz kandidatk, čeprav večinoma napovedi to zanikajo. Vendar taka propaganda širi med ljudmi strahove, ki so uporabljeni v politične namene nekaterih strank, ki si na ta način pridobivajo glasove volivcev. Res je, da so članice EU bolj razvite od kandidatk, vendar mislim, da je ta razlika med dohodki premajhna (saj mora nadomestiti vse psihične in denarne stroške), da bi sprožila množične migracije v sedanje članice. Razlike v razvitosti med članicami in kandidatkami se zmanjšujejo, s tem pa se zmanjšujejo iniciative za selitev. Po preteku prehodnega obdobja bodo po vsej verjetnosti iniciative še manjše. Optimistična pričakovanja, ki se ponavadi porajajo ob vstopu v EU, dobri socialni sistem v EU, povečana varnost, politična stabilnost in dejstvo, da so nekatere kandidatke že sedaj imigracijske države, zmanjšujejo verjetnost množičnih selitev. Naraščanje ksenofobije in sovraštva do tujcev, ter vse restriktivnejša imigracijska politika v državah EU tudi ne prispevajo k privlačnosti članic za imigrante.

Po mojem mnenju so prehodna obdobja na področju pretoka oseb predvsem rezultat strahu, nevednosti in političnega odločanja. Pa tudi kandidatke brez razloga jemljejo ta prehodna obdobja kot nekaj tragičnega. Portugalci in Španci, ki so se tudi srečali s prehodnim obdobjem, trdijo, da je prehodno obdobje zelo malo vplivalo na njihove selitve. Prehodno obdobje na področju pretoka oseb ne zavira migracij. Tista oseba, ki se bo želela preseliti in bo po njej povpraševanje na trgu dela, se bo brez problema preselila in zaposlila, ne glede na to ali prehodno obdobje obstaja ali ne. Hkrati pa prost pretok delovne sile ne pospešuje migracij. Dokaz za to najdemo v nizki mobilnosti med članicami zdajšnje EU, kjer ljudje že dalj časa uživajo to svobodo. Očitno sta obseg in sestava migracijskih tokov odvisna od drugih dejavnikov in ne od prehodnega obdobja. Torej lahko prehodno obdobje na področju pretoka delovne sile jemljemo le kot še en korak pri približevanju kandidatk k polnopravnemu članstvu v EU.

8. LITERATURA

1. Bevc Milena, Verlič Christensen Barbara, Prevolnik Rupel Valentina: Meddržavne selitve in imigracijska politika v razvitih državah s poudarkom na državah Evropske zveze. IB revija, Ljubljana, XXXIV (2000), 2, str. 72-88.
2. Bevc Milena, Prevolnik Rupel Valnetina, Verlič Christensen Barbara: Trg dela in migracije v Sloveniji v luči vključitve v EU. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, 2000a. 107 str.
3. Ehrenberg G. Ronald, Smith S. Robert: Modern Labour Economics. Fifth edition. New York: Harper Collins College, 1994. 695 str.
4. Fassmann Heinz, Munz Rainer: European Migration in the Late Twentieth Century - Historical Patterns, Actual Trends and Social Implications. Austria: International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA), 1994. 287 str.
5. Fortescue Adrian: Defining a European Immigration Policy. Towards a European Immigration Policy. The Philip Morris Institute, 1993, str. 32-39.
6. Friedberg M. Rachel, Hunt Jennifer: The Impact of Immigrants on Host Country Wages, Employment and Growth. Journal of Economic Perspectives, Nashville, 9 (1995), 2, str. 23-44.
7. Hammor Tomas: Politics of Immigration Control and Politicisation of International Migration. M.A.B. Siddique, ed., International Migration into the 21st Century, essays in honor of Reginald Appleyard. Great Britain, 2001, str. 15-27.
8. Huntoon Laura: Immigration to Spain; Implications for a unified European Union immigration policy. The International Migration Review, New York, 32 (1998), 2, str. 423-450.
9. Jelenko Matjažka: Migracijska politika Evropske unije in Slovenije. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 98 str.
10. Kovač Bogomir: Tujci so samo ogledalo političnih, kulturnih, ekonomskih čudaštev. Finance-zgodbe in fenomeni, Ljubljana, 23. april 2001, str. 16.
11. Kramžar Barbara: Veliki poker z umom in sposobnostmi. Delo - sobotna priloga, Ljubljana, 9. marec 2002, str. 14-15.
12. Malačič Janez: Demografija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 378 str.
13. Mašanović Božo: Slovenija prva v ciljno ravnino. Delo, Ljubljana, 13. december 2001, str. 1.
14. Mašanović Božo: Novinke vsekakor čakajo omejitve pri pretoku delavcev. Delo, Ljubljana, 17. marec 2001a, str. 5.
15. Mencin Mirjam: Migracije Turkov v države Evropske Unije. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 52 str.
16. Potočnik Janez: Dvakrat prazni selitveni strahovi. Delo, Ljubljana, 26. oktober 2001, str. 5.
17. Salt John, Clarke James, Schmidt Sandra: Patterns and trends in international migration in Western Europe. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000. 198 str.
18. Siebert W. Stanley, Addison T. John: Labour Markets in Europe - issues of harmonization and regulation. London: The Dryden Press, 1997. 251 str.

19. Tassinopoulos Alexandros, Heinz Werner, Soren Kristensen: Mobility and migration of labour in the European Union and their specific implications for young people, fifth edition. Thessaloniki: European Centre for the Development of Vocational Training, 1998. 126 str.
20. Trtnik Andreja: Dozorevanje integracijskih procesov v Evropski uniji. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1997. 45 str.
21. Zimmermann F. Klaus: Tackling the European Migration Problem. Journal of Economic Perspectives, Nashville, 9 (1995), 2, str. 45-62.
22. Zupanič Milena: Število Slovencev se skokovito zmanjšuje. Delo, Ljubljana, 21. november 2001, str. 3.

VIRI

1. A Community of Fifteen: key figures. Office for Official Publications of the European Communities, edition 2000. Luxembourg, 2000. 48 str.
2. Brucker Herbert, Epstein Gil, McCormick Barry, Saint-Paul Gilles, Venturini Alessandra, Zimmermann Klaus: Managing Migration in the European Welfare State. Third European Conference. 23th June 2001, Tierste. Fondazione Rodolfo DeBenedetti.
(URL:http://www.frbdb.org/english/news/european_conferences/presentationen_23jun01.pdf)
3. Employment in Europe 2000. Office for Official Publications of the European Communities. Luxembourg, 2000. 118 str.
4. Europe in figures. Fifth edition. Office for Official Publications of the European Communities. Luxembourg, 2000. 190 str.
5. Eurostat Yearbook 2000. Office for Official Publications of the European Communities. Luxembourg, 2000. 533 str.
6. Statistics in focus. Population and social conditions, theme 3-16/2000. European Communities. Luxembourg, 2000. 8 str.
7. Statistics in focus. Population and social conditions, theme 3-10/2001. European Communities. Luxembourg, 2001. 8 str.
8. Statistics in focus. Population and social conditions, theme 3-15/2001. European Communities. Luxembourg, 2001a. 8 str.
9. Statistics in focus. Population and social conditions, theme 3-1/2001. European Communities. Luxembourg, 2001b. 8 str.
10. Statistics in focus. Population and social conditions, theme 3-2/2001. European Communities. Luxembourg, 2001c. 4 str.
11. Staubhaar Thomas: Migration policis and EU enlargement. East-West migration: Will it be a problem?, July/August 2001.
(URL:http://hwwa.de/Publikationen/Intereconomics/2001/ie_docs2001/ie0104_staubhaar.pdf)
12. Trends in International Migration, continous reporting system on migration. OECD, SOPEMI 2000. France, 2001. 376 str.

13.Zloženska Centra Evrope. Schengenski sporazum:”območje brez meja”, 2001.

14.Zloženska Urada vlade za informiranje. Publikacije. Prost pretok oseb. 22 oktober 2001.

PRILOGA

Tabela 1: Prebivalstvo in njegove komponente rasti v državah članicah EU v letu 2000

DRŽAVA	Prebivalstvo 1.1.2000	Živorajeni	Umrlji	Naravni prirastek	Neto migracija	Celotni prirastek	Prebivalstvo 1.1.2001
	(1000)						
Evropska unija	375.973,6^e	4.038,2^e	3.665,9^e	372,4^e	680,4^e	1.052,8^e	377.026,3^e
Belgija	10.239,1	116,3 ^P	105,4 ^P	10,9 ^P	12,1 ^P	23,1 ^P	10.262,2 ^P
Danska	5.330,0	67,1 ^P	58,0 ^P	9,0 ^P	10,1 ^P	19,2	5.349,2
Nemčija	82.163,5	754,1 ^P	830,3 ^P	-76,2	105,3 ^P	29,1 ^P	82.192,6 ^P
Grčija	10.542,8	101,0 [*]	103,0 [*]	-2,0 [*]	23,9 [*]	21,9	10.564,7
Španija	39.441,7	386,5 [*]	359,3 [*]	27,9 [*]	20,8 [*]	48,0	39.489,6
Francija	58.744,1 ^P	778,9 ^P	538,3 ^P	240,6 ^P	55,0 ^P	295,6 ^P	59.039,7 ^P
Irska	3.776,6	54,2	311	23,1	20,0 ^e	43,1 ^e	3.819,7 ^e
Italija	57.679,9	543,0	560,2	-17,2	181,3	164,1	57.844,0
Luksemburg	435,7	5,7	3,8	2,0	3,6	5,6	441,3
Nizozemska	15.864,0	206,6 ^P	140,5 ^P	66,1 ^P	53,1 ^P	119,2 ^P	15.983,1 ^P
Avstrija	8.102,6	78,3	76,8	1,5	17,3	18,8	8.121,3
Portugalska	9.997,6 [*]	120,1 ^P	105,8 ^P	14,3 ^P	11,0 ^e	25,3 ^e	10.022,8 ^e
Finska	5.171,3	56,7	49,3	7,4	2,4	9,8	5.181,1
Švedska	8.861,4	90,4	93,5	-3,0	24,4	21,4	8.882,8
Velika Britanija	59.623,4	679,3 ^P	610,6 ^P	68,7 ^P	140,0 ^e	208,7 ^e	59.832,1 ^e

Opombe: p-provizoren podatki, e-Eurostat ocena, *-državne ocene (tudi v majhnih projektih)

Vir: Statistics in focus - Population and Social Conditions, theme 3, 15/2001a, Luxembourg: European Communities, 2001, str. 3.

Tabela 2: Stopnje naravnega prirastka, neto migracije in celotnega prirastka prebivalstva v letih 1980, 1999, 2000 za države članice EU

DRŽAVA	Naravni prirastek (na 1000 ljudi)			Neto migracija (na 1000 ljudi)			Celotni prirastek prebivalstva (na 1000 ljudi)		
	1980	1999	2000	1980	1999	2000	1980	1999	2000
Evropska unija	2,5	0,7^P	1,0^e	1,7	2,0^P	1,8^e	4,2	2,7^P	2,8^e
Belgija	1,1	0,8	1,1 ^P	-0,2	1,6	1,2 ^P	0,8	2,5	2,3 ^P
Danska	0,3	1,3	1,7 ^P	0,1	1,8	1,9 ^P	0,4	3,1	3,6
Nemčija	-1,1	-0,9	-0,9 ^P	3,9	2,5	1,3 ^P	2,8	1,5	0,4 ^P
Grčija	6,3	-0,3	-0,2 [*]	5,4	2,3	2,3 [*]	11,5	2,0	2,1
Španija	7,5	0,2 ^P	0,7 [*]	3,0	1,0 ^P	0,5 [*]	10,5	1,2	1,2
Francija	4,7	3,5 ^P	4,1 ^P	0,8	0,8 ^P	0,9 ^P	5,5	4,3 ^P	5,0 ^P
Irska	11,9	5,8	6,1 ^e	-0,2	5,3	5,3 ^e	11,8	11,1	11,4 ^e
Italija	1,5	-0,8	-0,3	0,1	2,0	3,1	1,6	1,2	2,8
Luksemburg	0,2	4,1	4,5	3,7	10,9	8,3	3,8	15,0	12,8
Nizozemska	4,7	3,8	4,1 ^P	3,6	2,8	3,3 ^P	8,3	6,6	7,5 ^P
Avstrija	-0,2	0,0	0,2	1,2	2,4	2,1	1,0	2,4	2,3
Portugalska	6,5	0,8 [*]	1,4 ^e	4,3	1,0 [*]	1,1 ^e	10,8	1,8 [*]	2,5 ^e
Finska	3,9	1,6	1,4	-0,5	0,7	0,5	3,4	2,3	1,9
Švedska	0,6	-0,7	-0,3	1,2	1,5	2,7	1,8	0,8	2,4
Velika Britanija	1,6	1,1	1,2 ^e	-0,6	2,8	2,3 ^e	1,0	3,9	3,5 ^e

Opombe: p-provizoren podatek, e-Eurostat ocena, *-državna ocena (tudi v majhnih projektih)

Vir: Statistics in focus - Population and Social Conditions, theme 3, 15/2001a, Luxembourg: European Communities, 2001, str. 4.

Tabela 3: Stopnje rodnosti, smrtnosti in število otrok, ki jih v povprečju rodi ena ženska v svoji rodni dobi (totalna stopnja rodnosti) po letih in državah EU.

DRŽAVA	Stopnja rodnosti (na 1000 ljudi)			Stopnja smrtnosti (na 1000 ljudi)			Totalna stopnja rodnosti (število otrok na žensko)		
	1980	1999	2000	1980	1999	2000	1980	1999	2000
Evropska unija	13,0	10,6^p	10,7^e	10,5	9,9^p	9,7^e	1,8	1,45^p	1,53^e
Belgija	12,6	11,1	11,3 ^p	11,5	10,3	10,3 ^p	1,7	1,61	1,65 ^e
Danska	11,2	12,4	12,6 ^p	10,9	11,1	10,9 ^p	1,6	1,74	1,76 ^e
Nemčija	11,1	9,4	9,2 ^p	12,2	10,3	10,1 ^p	1,6	1,37	1,34 ^p
Grčija	15,4	9,6	9,6 [*]	9,1	9,8	9,8 [*]	2,2	1,30	1,30 [*]
Španija	15,3	9,6 ^p	9,8 [*]	7,7	9,4 ^p	9,1 [*]	2,2	1,20 ^p	1,22 [*]
Francija	14,9	12,7 ^p	13,2 ^p	10,2	9,2 ^p	9,1 ^p	2,0	1,77 ^p	1,89 ^p
Irska	21,8	14,2	14,3 ^e	9,8	8,4	8,2 ^e	3,3	1,89	1,89
Italija	11,3	9,1	9,4	9,8	9,9	9,7	1,6	1,23	1,25 [*]
Luksemburg	11,4	12,9	13,1	11,3	8,8	8,6	1,5	1,71	1,78
Nizozemska	12,8	12,7	13,0 ^p	8,1	8,9	8,8 ^p	1,6	1,64	1,72 ^p
Avstrija	12,0	9,7	9,6	12,2	9,7	9,5	1,6	1,32	1,32 ^e
Portugalska	16,2	11,6 [*]	12,0 ^e	9,7	10,8 [*]	10,6 ^e	2,2	1,49	1,54 ^e
Finska	13,2	11,1	11,0	9,3	9,6	9,5	1,6	1,73	1,73
Švedska	11,7	10,0	10,2	11,0	10,7	10,5	1,7	1,50	1,54
Velika Britanija	13,4	11,8	11,4 ^e	11,7	10,6	10,2 ^e	1,9	1,68	1,64 ^p

Opombe: p-provizoren podatek, e-Eurostat ocena, *-državna ocena (tudi v majhnih projektih)

Vir: Statistics in focus - Population and Social Conditions, theme 3, 15/2001a, Luxembourg: European Communities, 2001, str. 5-6.

Tabela 4: Pritok tujega prebivalstva v nekatere države EU po letih, v tisočih

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Belgija	43,5	50,5	54,1	55,1	53,0	56,0	53,1	51,9	49,2	50,7
Danska	15,1	15,1	17,5	16,9	15,4	15,6	33,0	24,7	20,4	--
Finska	4,2	6,5	12,4	10,4	10,9	7,6	7,3	7,5	8,1	8,3
Nemčija	770,8	842,4	920,5	1.207,6	986,9	774,0	788,3	708,0	615,3	605,5
Luksemburg	8,4	9,3	10,0	9,8	9,2	9,2	9,6	9,2	9,4	10,7
Nizozemska	65,4	81,3	84,3	83,0	87,6	68,4	67,0	77,2	76,7	81,7
Švedska	58,9	53,2	43,9	39,5	54,8	74,4	36,1	29,3	33,4	35,7
Francija	53,2	102,4	109,9	116,6	99,2	91,5	77,0	75,5	102,4	138,1
Grčija	--	--	--	--	--	--	--	--	--	38,2
Irska	--	--	--	--	--	13,3	13,6	21,5	23,5	20,8
Italija	--	--	--	--	--	--	--	--	--	111,0
Velika Britanija	--	--	--	203,9	190,3	193,6	206,3	216,4	236,9	--

Opomba: Za Belgijo, Dansko, Finsko, Nemčijo, Luksemburg, Nizozemsko in Švedsko so vzeti podatki iz registrov prebivalstva, za ostale države pa iz drugih virov.

Vir: Trends in International Migration, 2000, str. 304.

Tabela 5: Razdelitev celotnega prebivalstva v državah EU leta 1996, v tisočih

	skupaj	državljeni	“notranji” tujci	“zunanji” tujci
EU-15	370.662	352.964	5.684	12.014
Belgija	10.143	9.233	555	355
Danska	5.251	5.028	47	176
Nemčija	81.817	74.644	1.812	5.362
Grčija	10.465	10.310	44	111
Španija	39.742	39.243	236	263
Francija	56.652	53.055	1.322	2.275
Irska	3.626	3.509	72	45
Italija	57.269	56.585	125	559
Luksemburg	407	274	120	13
Nizozemska	15.494	14.768	191	534
Avstrija	8.040	7.319	110	611
Portugalska	9.921	9.752	42	127
Finska	5.117	5.048	14	55
Švedska	8.837	8.306	179	353
Velika Britanija	57.881	55.889	818	1.174

Vir: Europe in figures, 2000, str. 48.

Tabela 6: Ocena obsega različnih vrst zunanje mobilnosti in selitev ter nekatere druge značilnosti za 11 držav, vključenih v raziskavo IOM - 1998

Kazalec	Bolgarija	Slovenija	Madžarska	Belorusija	Ukrajina	Pojlska	Romunija	Češka	Slovaška	ZR Jug.	Hrvaška
BDP/prebivalca- 1997, USD (*)	3.768	11.290	7.249		2.195	6.298	4.531	11.319	8.399		4.852
stopnja brezposelnosti, 1997 (%)	13,6	14,4	10,3			10,6	7,2	4,8	13,0		17,0
Bi rad delal v tujini za nekaj tednov (%) (**)	13	29	33	34	38	46	48	49	56	61	68
Bi rad delal v tujini za nekaj mesecev (%) (**)	17	26	30	35	37	39	44	47	47	60	68
Bi rad delal v tujini za nekaj let (%) (**)	18	18	19	20	24	24	27	28	36	53	57
Bi rad šel v tujino za celo življenje (%) (**)	7	7	8	40	44	43	44	44	48		
Prijatelj ali sorodniki, ki bi lahko pomagali pri selitvi (%) (**):	11	11	17	8	17	9	21	14	14	15	14
- v post-social. državah -v zahodnih državah	10	15	17	18	24	28	36	37	48	50	51

Opombe: (*) - EU povprečje=13.200, Nemčija=21.700, Avstrija=21.800.

(**) - Deleži se nanašajo na delež prebivalcev, ki bi šli v tujino, oziroma imajo prijatelje in sorodnike v tujini, ki bi lahko pomagali pri odhodu v tujino (študija IMO ne navaja, ali gre za deleže med reprezentativno izbranimi anketiranci ali ocenjene deleže v celotnem prebivalstvu).

Vir: Bevc et al., 2000a, str. 76.

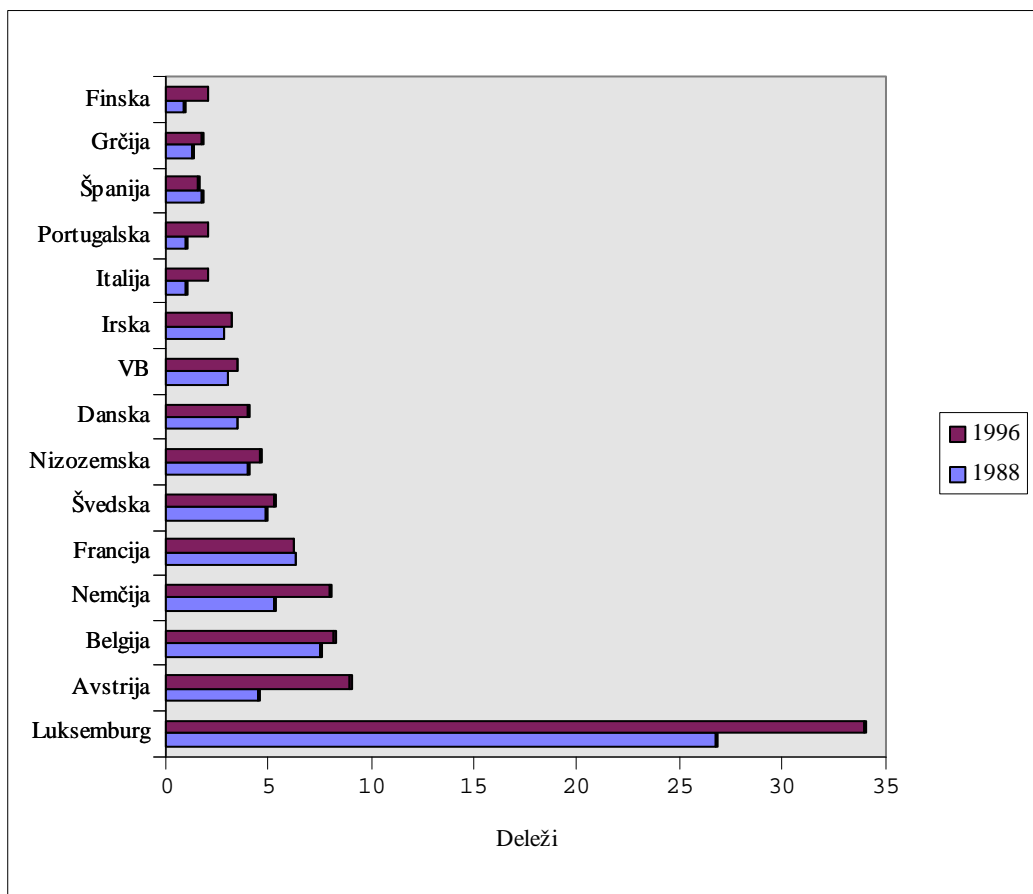
Tabela 7: Viri informacij o državi destinacije, glede na državo prejemnico (%)⁽¹⁾

	Italija		Španija	
	iz Egipta	iz Gane	iz Maroka	iz Senegala
že preje v tej regiji	6	8	10	11
družina v tej regiji	55	50	69	59
družina v izvorni regiji	44	42	43	24
televizija/radio	18	14	33	5
časopisi	20	22	13	5
šola	5	10	9	3
agencije v regiji izvora	5	7	4	2
agencije v regiji destinacije	0	0	1	1
turisti	0	-	12	11
drugi viri	1	3	6	14
N	344	453	502	200

(1) Deleži niso v seštevku 100, ker je bilo možno navesti več virov informacij.

Vir: Statistics in focus - Population and Social Conditions, theme 3-1/2001b. Luxembourg: European Communities, 2001, str. 5.

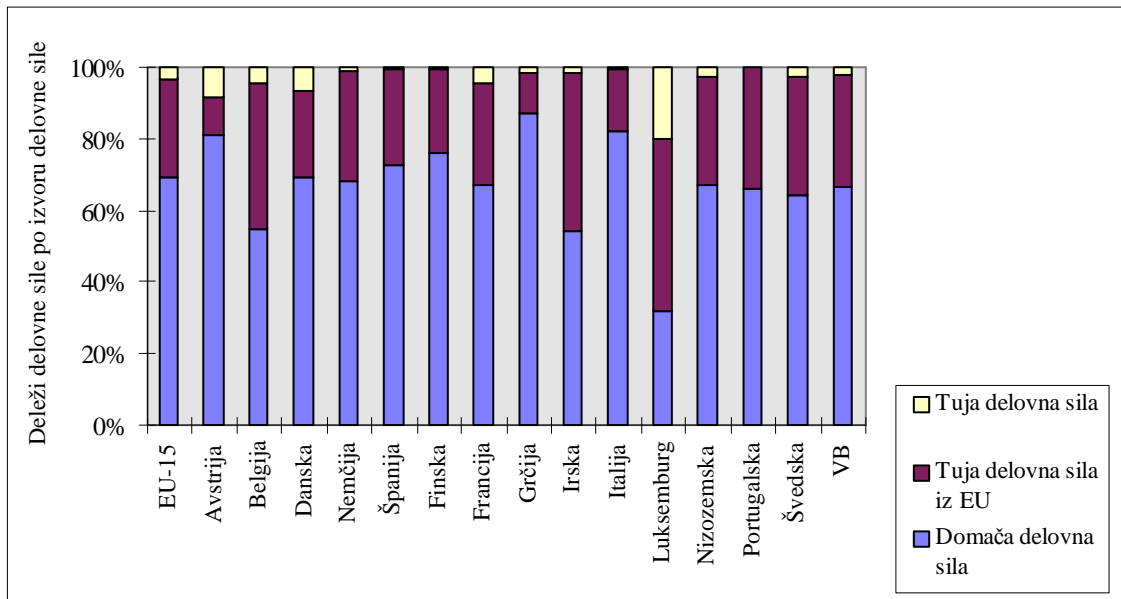
Slika 1: Delež tujega prebivalstva v celotnem prebivalstvu v letu 1988 in 1996 po državah članicah EU

Opombe: Za Francijo velja: 1988=1982; 1996=1990
 Za Irsko velja: 1988=1989

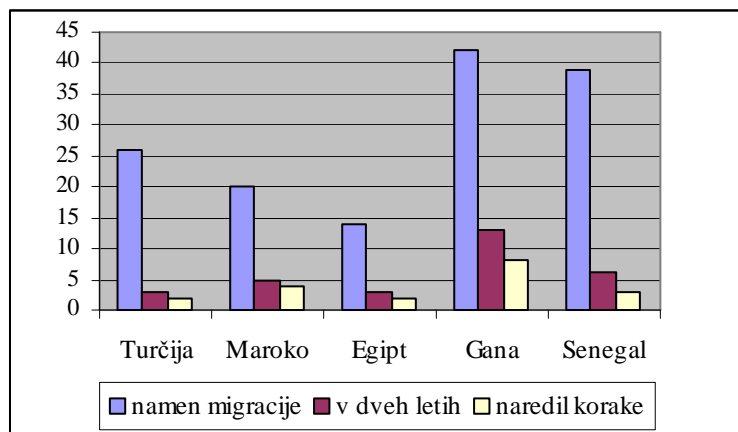
Vir: Salt et al., 2000, str. 24.

Slika 2: Deleži delovne sile po izvoru leta 1995

Vir: Tassinopoulos et al., 1998, str. 57.

Slika 3: Deleži ljudi, ki nameravajo migrirati, ki nameravajo to storiti v naslednjih dveh letih in ki so naredili dejanske korake v tej smeri (leta 1994)

Vir: Statistics in focus, 2001b, str. 7.